

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

3-668

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1961

UDGIVET AF
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING
FEBRUAR 1962

M E D D E L E S E R

Bemærk:

Kontingentet (mindst 5,50 kr.) bedes indbetalt på medfølgende girokort. Har man skiftet navn og adresse, bedes dette meddelt på afsenderkuponens bagside, da det ellers er umuligt at finde navnet i vort kartotek.

Kontingent, der ikke er betalt inden 1. april, vil blive opkrævet gennem postvæsenet med tillæg af porto.

Sommerens elevfest afholdes lørdag den 23. juni—søndag den 24. juni. Festen begynder lørdag kl. 17. Deltagerne bedes melde sig inden 16. juni. Sengetøj medbringes.

Elevmødet med generalforsamling i elevforeningen afholdes i forbindelse med efterårsmødet på Askov højskole lørdag den 8. sept. til tirsdag den 11. sept. Jubilæumsårgange 1937 og 1937—38, 1922 og 1922—23 samt 1912 og 1912—13. Nærmere bekendtgørelse udsendes.

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1961

DANMARKS LÆRERHØJSKOLE
BIBLIOTEKET

UDGIVET AF
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING
FEBRUAR 1962

Nytår 1962.

Til minde om Johannes Larsen

En af de sidste dage før jul slår vinden om, og det begynder at sne. Det mørke adventsland bliver langsomt lysere, rummet over husene højere, og man opfatter igen, selv i en forstad til København, at der er noget der hedder natur. Øresund ligger mellem strenge hvide kyster med en dyb blåsort tone, træerne — de sidste overlevende — langs de nordlige indfaldsveje til byen har sne på alle grene og gnistrer i det tidlige solskin. Vinteren er kommet.

Sidder man hjemme en formiddag, ser man sneen, den lette, frostfine fygesne, lægge sig i mønstre på de lave tage udenfor og tegne et stort grå-hvidt dyreskin. I små driver er den føjet sammen i husenes kroge, langs nøddehegn og havegærder, ja ude på vejen har den lagt sig i den ene side så højt, at et barn med lidt god vilje — og ingen har så megen god vilje og længselsfuld forventning som et barn, når det sner — kan begynde at savne sin kælk.

At det er alvor med den strengere kulde fortæller forøvrigt fuglene. Jeg troede, det var et vissent blad lige dér uden for døren, men ser det nu løfte et lille spidst næb og plirre med to kulsorte urolige øjne — halen stritter lige i vejret. Det er gærdesmutteren. I nøddehegnet sidder sangdroslen og tænker på, at den forlængst burde være fløjet, vinteren i Danmark kan være lunefuld og troløs mod den trofaste, som holder ud. På græsplænen, plettet af sne, slår nu en mejseflok ned, hoppende juveler i gult, grønt og blå, anført af den små musvit, som engang glædede Blichers forkomne digterhjerter.

Og mellem Blicher og fuglene er jeg så dér, hvor jeg ville hen, hos maleren Johannes Larsen, som døde den 20. december 1961 i Kerteminde, næsten 94 år gammel. Hans træsnit til Blichers »Trækfuglene« er et hovedværk i dansk

grafik, med disse arbejder nåede han allerede i 1914 som håndværker og kunstner sit elskede forbillede, englænderen Thomas Bewick og blev hans jævnbyrdige. Ethvert barn i Danmark kender Johannes Larsens træsnit, der udkommer ingen læsebog for de mindre klasser uden dem. Måske er det derfor, vi ikke gør os klart, hvilken vidunderlig billedverden disse små kunstværker er — støvet fra skolestuen har lagt sig over dem i erindringen. Eller for den enkelte er det gået omvendt: han husker dem som lysstrejf ind over pulten, et stykke indfanget virkelighed, selve naturen bragt ind i klassen sammen med hyacinternes duft og vintersolen som skinner gennem ruderne. De har stemt sindet i en tone, sammen med H. C. Andersens eventyr, folkeviserne og Lorenz Frølichs tegninger til de nordiske heltesagn, en tone som svinger umiskendeligt under de mange senere, mere påtrængende disharmonier.

Johannes Larsen blev født i Kerteminde i 1867, altså få år efter tabet af Sønderjylland. Fra sin fødsel til sin død nåede han selv at blive et helt kapitel af Danmarkshistorien, han satte et skel i vor malerkunst sammen med de andre fynboer, Peter Hansen og Fritz Syberg — de var bonde-malere, som det foragteligt hed, dengang de bragte fynsk natur ind i 90ernes saloner. På en måde er denne retning indenfor malerkunsten en fortsættelse af de folkelige vækkelser fra århundredets midte, uden baggrund ganske vist i de gudelige forsamlinger, men ægte folkelig i sit udspring og sin tendens. Inden for litteraturen finder vi dens parallel med digtere som Johannes V. Jensen og Ludvig Holstein, Jeppe Aakjær og Thøger Larsen. Det danske bondeland gav nu sit ufordærvede bidrag til den fælles kultur, ja noget urdansk fik først nu mund og mæle med en sådan kraft, at naturopfattelse og livssyn blev bestemt deraf for fremtiden. Og bonden drog ind på rigsdagen, hvor han overtog regeringsmagten, samtidig med, at han erobrede den æstetiske kultur. Omkring 1900 lyste navne som Johannes V. Jensen, Carl Nielsen og Johannes Larsen med forjættende farver, som virkelige nordlys på det ny århundredes himmel.

Johannes Larsens erindring går tilbage til 70erne. I en lille bog »Jeg kan huske« fortæller han om gadens særlinge i Kerteminde sådan: »Der var mange Lirekassemænd, Krigsinvalider i Infanteriuniform, lyseblå Bukser og mørkeblå Våbenfrakke, med den røde Halskrave gående helt rundt om Halsen. De var enarmede eller enbenede eller blinde. Nogle havde en påklædt Abekat siddende på Lirekassen. Der kom engang imellem Bjørnetrækkere, som ledte en Bjørn, der havde Lædermundkurv på, og fik den til at gå på Bagbenene og danse til Musikken«.

Dette optog, som Johannes Larsen fik at se som dreng, var altså de sidste splittede enheder fra tilbagetoget fra Danevirke og kampen på Dybbøl. Krigen endte med en anden regimentsmusik end den begyndte. Et ældre lag af dansk krigshistorie var Johannes Larsen med til at grave ud, da hans far i begyndelsen af 70erne grundlagde sit skibsværft på Feden øst for Kerteminde. Man fandt da en række skelletter med gennemhullede kranier, svenske soldater som var faldet her i 1659. De blev lagt i kiste og kørt ud og begravet på kirkegården.

Men det er ellers ikke historien, som stemmer drengens sind eller senere mærker hans kunstneriske arbejder — det er naturen. Også om den har han tidlige erindringer at meddele. Et sted fortæller han: »Der var nogle strenge Vintre o. 1880, og i den Tid fik jeg en temmelig stor Samling af de Søfugle, der forekom i Bæltet. Den største Oplevelse fik jeg en Dag, da vi sad ved Middagsbordet og Stuepigen Lise Bruun fra Romsø kom ind med Hovedet af en Sangsvane, og jeg blev så betaget ved Synet, at det var mig umuligt at spise mere. Jeg havde aldrig før set en Sangsvane, og den gule, nøgne Hud, der gik hen til og omkring Øjnene, og Fjerene på Hovedet, der så ud, som om de var forgyldte i Spidserne, overraskede og overvældede mig«.

Selvom barnets betagelse er med i ordene, er Johannes Larsen dog først og fremmest saglig, næsten som naturen selv, iagttagende og beskrivende, som var hans eget øje og hånden, der tegner og maler, organer hvorved naturen blev sig selv bevidst. Fuglene er i centrum af hans opmærksom-

hedsfelt, men i et lille erindringsglimt giver han os hele sin fremtidige motivverden, så hjemlig og fortrolig, naturen i et hjørne af Danmark, tidløs som barnet og kunstneren på én måde altid er uden for tiden. Han skriver:

»En lille Dreng står og vasker sig ved Servanten foran Sovekammervinduet. Solen skinner på Vandfadet, og når han rører i Vandet, danser Reflekserne hen over Loftet. Det er Solen, der leger, siger hans Mormor. Udenfor kagler Hønsene, Duerne kurrer i Dueslaget, og Gråspurvene siger Philip, Philip, Philip.

Det er tidligt Forår, Jorden er tør og lys af Påskeøsten, der har raset nogle Dage, men nu er falden til Ro. Solen skinner, og ude på Bagvejen sidder Stærene og fløjter i Hovederne af de nystivede Popler, hvor Skårene af de afhuggede Grene lyser gulhvide. Folk har travlt i Haverne med at så og plante og rive, og i en af Haverne er de ved at flytte Påskeliljer, der står med store Knopper. Der er en lille Pige med et rundt Ansigt og røde Kinder, hun har brune Øjne og en lille bitte Mund, hun hedder Dikker Blæse og siger Påskeliljer. Himlen er blå, og Solen skinner, og højt oppe i Luften synger Lærkerne.«

På væggene i mine stuer, her hvor jeg sidder og skriver, hænger nogle tidlige fuglestudier af Johannes Larsen. Det ældste er dateret 16.2.97 og har en lille lappedykkerhun til motiv. Hun er malet foroven fra ryggen, forneden med bugen opad, en hvid, kraftig, buttet fugl med mørke vinger, spidst næb og store gullige svømmefødder. En måneds tid senere er Johannes Larsen optaget af at tegne og male landsvalen, med den røde strube og dybt kløftede hale som skinner så fint. Der er tre svaler på papiret, og skønt maleren kun har været optaget af sit studium, den nøjagtige naturgengivelse, er dette blad dog et kunstværk, som også lappedykkeren, af høj rang. Disse tidlige akvareller kan minde om kinesisk kunst, overrumplende ved deres sære blanding af saglighed og ornamentel skønhed. De er iagttagelse og samtidig tegn, en billedskrift hvis betydning man aldrig finder ud af, men heller aldrig vil høre op med at grunde over.

1897. I det samme år blev min mor født. Johannes Larsen var da en voksen mand, 30 år gammel. Jeg har et tredje fuglestudie af ham fra 1912, dateret den 23. februar — en toppet skallesluger. Det er et pragtfuldt blad med fuglen med den strittende sorte top og det røde næb, de grønne, metalglinsende fjer på hovedet og den hvide og sorte og brune tegning på kroppen. Da Johannes Larsen tegnede denne fugl, var han 45, ældre end jeg er nu. Det var i det år, min ven maleren Sven Havsteen-Mikkelsen blev født. Sammen med ham har jeg flere gange besøgt Johannes Larsen.

Uforglemmeligt blev et sådant besøg i februar 1950, hvor også forfatteren Martin A. Hansen var blandt gæsterne. Det var solskin og frostsne, klart lys ind i de yndige stuer med den hvide porcelænsovn, billederne på væggene og de mange bøger. Hæs som raven sad Johannes Larsen ved frokostbordet og skænkede brændevin og øl til de udsøgte, landlige retter. Det fynske gammeltøl var hjemmebryg, Johannes Larsens søn havde sit eget bryggeri i haven, som senere blev beset, og bedre øl tror jeg aldrig er brygget i Danmark. Det var stærkt som intet andet øl, jeg har smagt, med en vild smag af humle. Mon ikke det var dette øl, der inspirerede Martin A. Hansen til de fortræffelige linjer i »Leviathan«: »Der skyller en Strøm af godt Øl gennem Danmarkshistorien fra den ene Ende til den anden.« Vi var den dag i rejse- og forårshumør og tog sammen med den gamle maler ud til Ladbyskibet gennem det flade, dejlige land omkring Kerteminde.

Man husker Johannes Larsen, som han var dengang, skønt 83 år i sin fulde kraft. Han brugte endnu ringene i soveværelset til sin morgengymnastik og stod ude med sit staffeli sommer og vinter og malede. Under senere besøg så man ham ældes, en hofteskade blev ham til besvær, men han sansede og tænkte uforandret klart. Mager og kantet var han som en ældgammel høvding, af få ord, venlig men forbeholden, han ville helst være ubemærket lige som ude i naturen, hvor ubemærkethed jo er forudsætningen for at se. Han havde det samme lydløse i sin færden som pri-

mitive folk, indianere f. eks., og som disse primitive folk havde han udviklet en livskunst i det daglige, som næppe er overgået. Hårde vaner og forfinelse holdt hos ham hinanden i balance, der var uanede kraftreserver i hans væsen og en mildhed, som kun findes hos den, der er virkelig stærk.

Johannes V. Jensen har i nogle strofer tegnet billedet af sin aldrende ven. Det er som om stilheden i Johannes Larsens eget væsen har forplantet sig til disse korte, præcise og blufærdige ord, som skal citeres her:

Med sobre Øjne,
uden Ungdommens Hunger,
nyder Veteranen
Tilværelsens Nåde.
Hvor udvider Verden
sin farvede Hvælving
for den, der luder
mod fuldbyrdet Liv.

Ud går man af Husene
under åben Himmel.
Gerne forlader man sit Gods,
når Dagene gøres kostbare.
Ensom igen,
som da man var ung,
men rolig,
stedes man for Rummets Ansigt.

— — —

Og ene gik du
ikke Vejen.
Venneøjne
hvorhen du vendte dig!
Aldrig, aldrig glemmer du
dine Børns Glæde.
Lykken og Gråden
graver sig ind sammen.

Du har gjort noget dueligt
i Danmark.
Indtrykket af din Adel
vilde ingen undvære.

Meget vand er løbet ud i Storebælt, siden Johannes Larsen som dreng skød sin første gråspurv i faderens købmandsgård og brast i gråd, da han stod med den lille varme fuglekrop i hånden. Det er heller ikke bare jægeres spredte skud, som siden da har ladet sig høre over landet.

Johannes Larsen oplevede to verdenskrige og så sin elskede by med de røde tage og landskabet omkring den indhentet af den uundgåelige tekniske udvikling. Fugleflokkene spredtes omkring ham af alskens larm, fra fabriksfløjter og flyvemaskiner, uden at han af den grund lod sig mærke med noget. Dog konstaterede han ved en lejlighed, at storkene i to perioder var blevet afsporet i deres fugletræk hen over Tysklands skyttegrave og brændende byer — fra den synsvinkel kunne verdenskrigene altså også anskues. Han bevarede sit rolige blik og opmærksomheden rettet mod det, som for ham var det væsentlige.

Siden har nye generationer af malere fået nye øjne at se med. I eksplosive spring, som grebet af en feber, hvis kurve stadig stiger, har kunsten fjernet sig mere og mere fra naturen. Fremmede horisonter er blevet indfanget, det ydre rum i dets abstrakte, næsten kun matematisk konstaterede tilstedeværelse har løftet bevidstheden ud over den hjemlige lilleby med geden på grøftekanten og træerne langs fjorden.

Skal vi tro kunsten, er jorden selv blevet fremmed, udvisket som motiv, neddykket i de kosmiske tåger eller set alt for tæt på, i mikroskop eller med flueøjne, som farver og flader, mørke og lys. Langsomt vænnes øje og sind til nye distanceoplevelser, som når vi stiger på jetjagerens metalliske vingepar over kloden — mens den gamle jords landskaber og steder, som forsvinder under en, kan forekomme uhjemlige og forladte, indhentet af skæbnen. Hvem kan ikke selv føle sig forladt af guder og mennesker, når man krydser den endeløse storby på vej fra jernbane til flyveplads, mellem blinkende lys, eller et øjeblik er glemt i en ventesal over en drink mellem sine kufferter? Jorden — tilsyneladende et sted, som skal overstås.

Den har ihvertfald forandret sig. Og kunsten med den

i et stadig heroisk forsøg på at nå op på højde med vor skæbne og fastholde menneskets identitet. For det er vel sagen, at vi med kunsten og digtningen som medium bestandig søger et svar på det evige spørgsmål: hvem er vi selv? Uden et svar kan vi ikke leve, men intet svar kan heller tilfredsstille os som endelig løsning. Derfor udtrykker vi os. Men når vi skaber et billede af den ydre verden, i farver og ord, hvad udtrykker vi så andet end hjertets og fantasiens indre horisont? Vi søger os selv i mødet med tingene, søger vore grænser, de yderst mulige, for uden dem kan vi ikke leve. Ejer vi ikke en horisont, som begrænser og bestemmer os, sprænges vi i tusind stykker som fisken, der løftes op fra det dybe hav.

Vi er vore omgivelser. Blandt kendte og fortrolige ting kan vi ånde frit, mens det fremmede forvirrer og gør os bange. Alligevel overskrider vi stadig de grænser, som betinger vor tryghed, forlader dem frivilligt for ikke at stivne i færdige billeder og vover udsathed, indtil nye grænser er nået. Det gælder, hvad enten talen er om opdagelser i det ydre univers, på jorden og i rummet, vore tekniske bedrifter med deres nederlag og triumfer, eller det gælder de opdagelsesrejser, vi foretager i sindets dyb, den verden vi bærer i os. Vi er altid på rejse.

Kunst og digtning kortlægger disse forsøg. Billeder og digte tvinger os til den indrømmelse, at vi ikke længere lever blandt de gammelkendte, fortrolige ting, men at noget nyt, endnu uforstået, ufortolket, har slået hul i vort univers, så fremmedfølelse og angst trænger ind. Hvad er det, der løfter sig med nye, hårde profiler over de hjemlige pilehegn rundt om i landet? Tingenes navne kender vi nok, men har vi søgt at forstå til bunds den indre og ydre rækkevidde af deres tilstedeværelse? Fjernsynstårne, radaranlæg og ramper til afskydning af fjerndistance-raketter står mellem os og de kendte marker, skoven og havet. Står mellem os og os.

Kunsten nægter os den fred, som er falsk. Den vil gøre os aktive og egnede — enten i tilslutning eller protest — til at leve op til de krav, vor virkelige tilværelse møder os

med, hvor nødigt vi end ser dem i øjnene. Og enten hengiver vi os til dagdrømmenes ønsketænkning — og forarges på kunsten, som foruroliger os — eller vi anerkender, at vort eget ansigt midlertidig er skjult og bryder op, sammen med tidens digtere og malere, for at finde os selv igen. Enten vover vi et usikkerhedens og smertens provisorium, eller vi viger tilbage og lukker os inde i et livsløgnens provisorium, som afsluttes den dag, andre bestemmer for os, hvad og hvem vi er.

Det er en udbredt vildfarelse, at den moderne digtning, billedkunst og musik er umenneskelig. Umenneskelig er kun den kunst, som ikke duer, modens og effektjageriets kunst, som er glemt i morgen, hvor vildt den så ellers dyrkes i dag. Det ægte i kunsten er altid et billede af det ægte i menneskets eget sind, men hvad vi nødigt indrømmer er, at dette ægte i os selv, sandheden om os selv, i dag er vor fremmedfølelse i en verden, som har forandret sig i rasende fart. Den udfordring, vi skal leve op til, er påny at gøre denne fremmede verden til menneskets hjem.

Vi bor ikke længere — som Johannes Larsen, da han skulle forme sit livsbillede og udtrykke sig selv, i barndommens idylliske Kerteminde. De fleste nulevende er født et sted undervejs, på rejse mod ukendt mål. Det giver vor tid dens særlige rastløshed, en hidsig rytme, som banker i alt, opbrudsstemningen, et vildt fremtidshåb eller hjemløshedens melankolske tømmermænd. Vi synes endnu i den stille sommeraften at høre stærens bløde fløjtetoner fra nabohusets gavl og husker lydene i de stille gader. Men det er minde og erindring, en drøm, der hjem søger os i søvne som billedet af barndomshaven, da vi var små. Nu er det vinter, vi er blevet voksne og vender blikket fremad, ud i en kold, skinnende verden, så umådelig i sine krav. Magter vi dem, eller går vi til grunde?

Jeg tror, det er vigtigt for enhver at vide og huske, hvor han kommer fra. Lad det være en far og mor, en elsket ægtefælle og børnene, provinsbyen, gaderne i en storby eller et lille samfund af gårde og huse under vinternattens stjerner. Og lad denne hjemlige verden være sunket under

bevidsthedens tærskel, som landet Atlantis, der aldrig hæver sig igen — den er dog den ene nødvendige pol i det spændingsfelt, vi lever i. Den anden pol er vort ukendte mål, skjult af fremtid, drømmen om en anden hjemkomst til et sted, hvis navn vi ikke kender. Også dér skal børn kunne lege uden frygt, og der skal være arbejdsalvor og dansens og kærlighedens hvile og glemsel. Mennesker skal føle ansvar dér, så langt som de har magt, og det, som er over menneskelig evne, skal ikke som en feber i nerverne forgifte sindet.

Drømmen om en hjemkomst er rejsens inderste motiv. Under en eller anden stjerne vil omgivelserne og hjertet svinge sammen, kloden i rummet vil ikke længere synes os fremmed, og vi vil igen kende os selv. Dér skal jordens folkeslag kunne bo sammen og den enkelte føle sit splittede væsen samlet i én handling og bestemmelse.

Kender vi det ikke allerede? Under rusen og glemslen og rastløsheden, dybt under Europas jagede tanker, som borer og borer i det kommende, er der et sted, i et øjeblikks stilhed, hvor enhver generindrer, hvem han er, og ikke længer ønsker at flygte.

Ole Wivel.

Fouchetplanen — de Gaulles projekt om en europæisk union

Med spænding har man i hele Europa fulgt den bevægede konflikt mellem Rom-unionens lande om en fælles landbrugspolitik — en konflikt, der som bekendt nu er endt med en kompromis-løsning, som gør det muligt for det europæiske fællesmarked at fortsætte og fremskynde sin køreplan. Med virkning fra 1. januar i aar er fællesmarkedets meget omtalte 2. etape traadt i kraft, og i umiddelbar forbindelse med disse nye indbyrdes toldnedsættelser og andre handelspolitiske forholdsregler foregaar en gradvis overgang til den overnationale sammensmeltning af de seks medlemslandes landbrugsmarkeder. Senest den 1. juli i aar vil der — som et vesttysk blad skriver — ikke længer eksistere nogen national landbrugspolitik hos de seks lande. Det lyder som en fanfare. Thi landbruget, hvert enkelt lands agrarpolitiske egenart og hensynet til landmandens økonomiske og sociale sikkerhed og produktionsinteresser har været det svageste led i fællesmarkedets udviklings-kæde. Denne meget vanskelige hindring blev overvundet i Bruxelles, og det er da ikke saa mærkeligt, at politikere og presse i alle seks lande, omend med forskellig grad af entusiasme, fejrer enigheden som et storslaaet resultat, som et nyt eksempel paa den dynamiske kraft i fællesmarkedets organisation og struktur. Nu kan intet mere standse fællesmarkedets fremmarch mod det endelige maal, hedder det i Bonn og Paris, i Rom og Haag, i Bruxelles og Luxembourg. Ikke kun sikrer landbrugsordningen, at de seks kører videre hen imod den fuldstændige integrering af deres markeder. Den sikrer ogsaa den tilstræbte afkortning af den overgangsperiode, som var fastsat for denne integrering. I stedet for de tolv aar, som oprindeligt blev stipuleret for den økonomiske sammensmeltning mellem

de seks, vil overgangen kunne afvikles paa kun $7\frac{1}{2}$ aar. De fire aar er gaaet — om allerede $3\frac{1}{2}$ aar, i midten af 1965, skulle det vesteuropæiske fællesmarked ifølge disse sejr-sikre beregninger staa færdigbygget.

Men fællesmarkedets endelige maal er jo ikke begrænset til en sammensmeltning af de seks landes økonomi og handel, deres toldpolitik og sociale politik. Hvis maalet alene var dette, ville man i England, Danmark, Norge og Sverige ikke behøve at diskutere spørgsmaalet om tilslutning til fællesmarkedet med den lidenskab, som i den seneste tid er begyndt at præge debatten. Alt for længe har man i hvert fald for Danmarks vedkommende nøjedes med at drøfte markedsproblemerne ud fra økonomiske og materielle synspunkter, hvortil der saa har føjet sig en diskussion om de kulturelle perspektiver af vort lands eventuelle indtræden i eller associering med Rom-unionen. Dog har der fra forskellig side været gjort forsøg paa ogsaa at bringe debatten i relation til de udenrigspolitiske maalsætninger, som fællesmarkedets lande har stillet sig, og til de udenrigspolitiske og muligvis militærpolitiske konsekvenser, det vil faa for nu udenfor staaende lande at blive medlem af Rom-unionen. Ogsaa i denne henseende har enigheden i Bruxelles om fællesmarkedets landbrugspolitik medført en klar aktualisering af problemstillingen. Overvindelsen af de landbrugspolitiske vanskeligheder, iværksættelsen af Rom-unionens 2. etape og den planlagte fremskyndelse af de seks landes økonomiske integrering bringer i dag projektet om fællesmarkedets politiske sammensmeltning paa den praktiske politiks dagsorden. Og den politiske sammensmeltning er saaledes ogsaa spørgsmaalet om de udenrigs- og militærpolitiske følger af Danmarks eventuelle tilslutning til fællesmarkedet.

Rom-traktaten siger ikke selv noget om formerne for en saadan fælles politik. Men det har jo fra begyndelsen staaet klart — og begyndelsen blev allerede gjort med oprettelsen af den vesteuropæiske kul-, jern- og staalunion i 1950 — at de seks lande ville stræbe efter en politisk integrering. Det er ogsaa klart, at en saadan integrering maatte tage sin

tid. Et tilbageblik over den europæiske udvikling siden krigen viser, at det var en nødvendighed at begynde med den økonomiske tilnærmelse og sammensmeltning og udsætte den politiske integrering til bedre tider. I 1945 var store dele af de vesteuropæiske landes produktionsapparat ødelagt af krigen og de fleste lande præget af social og politisk uro. Tyskland, ophavslandet til krigens ødelæggelser, var selv ramt af en haard nemesis. Det var delt i to lande, det var kulturelt og aandeligt sat et aarhundrede tilbage i tiden, og det vil paa disse to omraader endnu tage generationer at genoprette, hvad Hitlerismen forbrød. Men der kan næppe være tvivl om, at De forenede Staters Marshall-hjælp har været et historisk vendepunkt for Vesteuropas materielle genopbygning. Den var initialtændingen til de saakaldte økonomiske mirakler, som har udviklet sig, ikke kun, som mange har troet, i Vesttyskland, men ogsaa i Frankrig, Italien, Holland og andre lande. Amerikas økonomiske og finansielle indgriben i Vesteuropa fik samtidig til følge, at den politiske venstrevind, som umiddelbart efter krigen blæste hen over Europa, blev trængt tilbage. Det er i dag konservative regeringer, som styrer Vesttyskland og Italien, og et konservativt regime, der forestaar magten i Frankrig. Og i alle disse lande saavel som i Holland og Belgien har de demokratiske socialistpartier under pres af denne udvikling forandret deres politiske ansigt og delvis deres programmer. Særligt i Vesttyskland har denne Verbürgerlichung af det socialdemokratiske parti været paafaldende. Strengt taget er der i dag mere socialisme i den kristelig-demokratiske unions venstrefløj end i det vesttyske socialdemokratis officielle program. En saadan udvikling medførte ogsaa en ændring i socialisternes holdning til det europæiske fællesmarked og til ideen om en europæisk integrering i politisk henseende. Hvad Kurt Schumacher for ti aar siden kaldte »et kapitalistisk-konservativt-klerikalt Lille-Europa«, arbejder hans politiske arvtagere i Bonn nu med paa at videreføre og udbygge — ikke fordi de har opgivet al reserve over for et saadant Europa, men fordi de mener at kunne opnaa ind-

flydelse paa udviklingen ved at være med. USAs engagement i Vesteuropa efter krigen sikrede grundlaget for videreførelsen af den traditionelle, det vil sige den kapitalistiske samfundsøkonomi. Skismaet mellem de vestlige demokratier og Sovjetunionen førte til Vesttysklands oprustning, men resulterede ogsaa i styrkelsen af de konservative regimer og i socialismens politiske og taktiske omsving. Man kan i dag se det norske arbejderpartis hovedorgan argumentere for Norges indmeldelse i Rom-unionen med den motivering, at socialisterne altid har været tilhængere af internationalt samarbejde, og at fællesmarkedets økonomiske planlægning helt er i overensstemmelse med socialisternes egne idéer om planøkonomi. Der turde, mildt sagt, være stor forskel på det Europa, den internationale socialisme forestillede sig, og det Europa, som er vokset frem under fællesmarkedet, og stor forskel paa planøkonomi og den økonomiske struktur, som karakteriserer de førende stater i Rom-unionen, og har faaet industrifolk til at kalde fællesmarkedet »kartellernes paradis«.

Det er dette økonomisk konsoliderede, ekspansionsdygtige Lille-Europa, som nu forbereder overgangen fra den økonomiske samordningspolitik til en fælleseuropæisk udenrigspolitik og en samordnet militærpolitik. Paa bordet ligger en detaljeret plan, som har været drøftet mellem de seks landes regeringer, og som formentlig i marts vil komme til besluttende behandling på et møde mellem regeringscheferne og udenrigsministrene. Som nævnt var det allerede i begyndelsen af 50'erne meningen at give de seks landes økonomiske samvirke en politisk overbygning, men det er en kendt sag, at der mellem de seks indbyrdes har været og stadig raader uenighed om karakteren af dette politiske Europa. Hvis de vesteuropæiske lande skulle slutte sig sammen i et virkeligt sammensmeltet fællesskab, saa maatte der være tale om, at alle de paagældende lande gav sig ind under en overnational organisation, en føderation af stater, en europæisk forbundsstat med en fælles regering og et fælles parlament. Det er denne tanke, man har plæderet kraftigt for i Vesttyskland og Italien, og det er ogsaa den, Belgien og Holland i princippet er tilhængere af. Den

tidligere franske ministerpræsident Robert Schuman, forbundskansler Adenauer og den italienske ministerpræsident Alcide de Gasperi — Europas førende tre kristelig-demokratiske politikere — var af samme opfattelse, da de i 1950 lagde grundstenen til »Lille-Europa«. Maaske var det en fejl, at man ikke dengang spurgte general de Gaulle, der sad i sit frivillige politiske eksil i landsbyen Colombey-les-deux-Eglises, for han har i hver fald hele tiden været modstander af et overnationalt Europa, og siden han kom til magten i 1958 har Frankrig styret sin egen vej, naar det gjaldt Europas politiske sammenslutning. Det er general de Gaulle's opfattelse, at et samlet Europa skal bestaa af individuelle nationalstater uden overnational myndighed, altsaa uden delegering af suverænitet eller magt til et europæisk organ, men formet som et statsforbund, som »et Europa af fædrelande«. Disse fædrelandes statsoverhoveder eller regeringschefer skal lede en fælles udenrigspolitik og skabe forudsætningerne for en fælles militærpolitik, og naar man har fulgt general de Gaulles Frankrigs- og Europa-politik, har det været nærliggende at se generalens tankegang som et krav eller et ønske om en privilegeret magtstilling for Frankrig i dette Europa af fædrelande.

Dette skisma om udformningen af det politiske Europa har i en aarrække præget skærmyslerne i den offentlige debat i fællesmarkedets seks lande og ligger ogsaa bag den skiftende varme- og kuldebølge, som har bestemt forholdet mellem general de Gaulle og forbundskansler Adenauer. Paa de seks landes topmøde i Bonn i juli i fjor var man dog naaet saa vidt, at man enedes om at give fællesmarkedets politiske enhed en — som det kaldtes — statuarisk karakter, og en ministerkommission blev nedsat til udarbejdelse af Rom-unionens politiske statut. I begyndelsen af november blev planen offentliggjort — den plan, som nu staar forrest i de seks landes debat om samordningen af Rom-unionens udenrigs- og militærpolitik. Den har faaet navnet Fouchet-planen efter kommissionens formand, Frankrigs ambassadør i København, Christian Fouchet. Fouchet-planens maal er i henhold til den offentliggjorte tekst at skabe »en uopløselig union« mellem Rom-unionens lande

til varetagelse af en fælles udenrigspolitik i anliggender, hvori medlemslandene har fælles interesser, og i samarbejde med andre frie nationer at styrke medlemsstaternes sikkerhed mod enhver aggression gennem en fælles forsvarspolitik. Derigennem vil Fouchet-planens lande, hedder det, forsvare deres fælles aandelige arv mod alle trusler, bidrage til freden i verden, beskytte menneskenes fundamentale værdighed, frihed og lighed, arbejde for skabelsen af en bedre verden og styrke demokratiet og retfærdigheden for staterne og den enkelte.

Rent praktisk skal disse høje maal opnaas paa den maade, at der oprettes et raad — bestaaende af landets statsoverhoveder og/eller regeringschefer —, som mødes hver fjerde maaned og behandler de aktuelle udenrigs- og militærpolitiske problemer af fælles interesse. Unionens raad har besluttende myndighed. Dets beslutninger er bindende for medlemslandenes regeringer. Beslutningerne skal være enstemmige. Dog kan man undlade at stemme eller holde sig væk fra afstemningerne, og i saa fald er beslutningerne kun bindende for de stater, hvis regeringschef eller statsoverhoved har været med til at stemme for beslutningen. Med andre ord — en stat kan paa forhaand unddrage sig virkningen af afgørelser, som den af nationalpolitiske grunde er imod. Paa den ene side skal det altsaa være muligt for et land at faa vedtaget en udenrigspolitik eller militærpolitisk forholdsregel, som det er interesseret i, og paa den anden side skal det for sit eget vedkommende kunne modsætte sig en beslutning, det ikke er interesseret i.

Det er bl. a. denne bestemmelse, som har fremkaldt modsigelse i Bonn og hos Italien og Benelux-landene, som heri ser et redskab for en national fransk politik, der kan gaa paa tværs af fællesskabets idé. En anden aarsag til modstanden fra de fem fællesmarkedslande mod Fouchet-planen er den ubetydelige rolle, der tilkommer unionens andet organ, det europæiske parlament, der skal oprettes og eksistere ved siden af fællesmarkedets nuværende parlament.

Et tredje organ inden for »den uopløselige union« skal være en europæisk politisk kommission bestaaende af em-

bedsmænd fra de paagældende landes udenrigsministerier. Denne kommission skal være det udøvende organ for regeringschefernes raad — som man ser, er den udenrigs- og militærpolitiske union tænkt at skulle opbygges paa samme maade som fællesmarkedets nuværende tre organer. Og det, som yderligere har rejst modvilje mod Fouchet-planen, er da ogsaa den formentlige risiko for, at fællesmarkedets bestaaende organisationer bliver trængt i baggrunden og faar en underordnet rolle paa de økonomisk-politiske omraader til fordel for en udenrigs- og militærpolitisk magtkoncentration hos unionens raad og dettes mest ekspansive statsmænd. For tre aar efter unionens ikrafttræden skal traktaten revideres med henblik paa en centralisering af den politiske union og fællesmarkedets økonomiske union samt Kul-, jern- og staalunionen og atomfællesskabet Euratom.

Man frygter ogsaa, især i Rom og blandt Benelux-landene, at unionen bliver et militærapparat ved siden af og uden om NATO, og i denne henseende lægger man specielt mærke til den vesttyske regerings krav om medbestemelsesret over atomvaaben og antydningerne om et tysk-fransk atomfællesskab. Med tanke herpaa og paa Tysklands nationalpolitiske krav i Østeuropa og den tyske zonegrænse vækker det i Rom, Haag, Bruxelles og Luxembourg betænkelighed, naar det førende tyske kristelig-demokratiske organ »Rheinischer Merkur« betegner fællesmarkedslan- denes politiske union som ikke noget prøveægteskab, men et »uigenkaldeligt skæbnefællesskab«.

Endelig skyldes uenigheden om Fouchet-planen, at dens vedtagelse kan blive en ny hindring for Englands indtræden i fællesmarkedet, fordi den skaber fuldbyrdede kendsgerninger, som Storbritannien ikke har indflydelse paa. Unionen skal fra starten omfatte de seks fællesmarkedslande, men staar ogsaa aaben for andre lande. Optagelse af nye stater kan dog kun ske ved enstemmig beslutning. I denne retning har Rom-unionens lande vetoret, og Frankrig vil teoretisk kunne hindre, at England bliver medlem af den politiske union. Paa den anden side skulle det forenkle problemstillingen for England, at unionen

ikke faar overnational myndighed og altsaa ikke griber ind i Englands politiske suverænitet.

Blandt de modforslag, som er fremkommet fra hollandsk og belgisk side, er tanken om at give unionen en generalsekretær, som skal være den udøvende leder af unionens fælles udenrigs- og militærpolitik, hvorved der skulle være en større garanti for, at unionen ikke domineres af de store stater. Det er ogsaa foreslaaet, at det paatænkte nye Europaparlament vælges ved direkte valg i unionens lande.

Modstanden mod Fouchet-planen i dens nuværende form og de fleste ændringsforslag kommer hovedsagelig fra de seks landes socialistiske delegerede i Rom-unionens parlament — det vil sige fra netop den politiske gruppering, der sammen med det, man har kaldt Frankrigs demokratiske venstre, haaber, at England og de skandinaviske landes indtræden i fællesmarkedet kan bringe større demokratisk stabilitet ind i et samarbejdende Vesteuropa.

Europas politiske union staar altsaa til debat i den skikkelse, der har fået udtryk i Fouchet-planen, og meget tyder paa, at Bonn-regeringen har nærmet sig general de Gaulles forestillinger om et Europa af fædrelande. Et indicium herfor er den erklæring, forbundskansler Adenauer fremsatte i en kommentar til fællesmarkedslandenes landbrugsordning. Heri understregede han paany, at maalet for det europæiske arbejde til syvende og sidst er af politisk natur. Arbejdet paa de økonomiske omraader har været forudsætningen for en videreførelse af arbejdet paa det politiske omraade, sagde kansleren.

Vi vil, og det er vi enige om, fremhævede Adenauer, skabe *en europæisk union* — han anvender altsaa den betegnelse, som politisk dækker idéen i Fouchet-planen, og taler ikke længere om integrering. Unionens politiske stødretning angiver kansleren ved at sige, at den seneste udvikling inden for fællesmarkedet er en første rangs begivenhed i modsætningerne mellem de frie lande og den sovjetisk-kommunistiske blok og har bevist, at der i Europa eksisterer et kraftfelt, som vel er i stand til at standse kommunismens fremtrængen.

Adenauers udtalelser stemmer her overens med general de Gaulles projekt om at skabe en europæisk trediemagt med egen, selvstændig udenrigspolitik, hvorimod kansleren undlader at tage stilling til Fouchet-planens idé om en europæisk militærpolitik. Her har tyskerne hidtil ønsket klarhed over, at fællesmarkedslandenes militære samarbejde skal have en regional karakter og være underkastet NATO, og det er antagelig dette punkt, som vil rejse de største problemer mellem fællesmarkedets lande om den traktatmæssige udformning af »den uopløselige europæiske union« eller, som tyskerne udtrykker sig, »det uigenkaldelige europæiske skæbnefællesskab«.

Paa et møde i december mellem fællesmarkedslandenes udenrigsministre om Fouchet-planen naaedes en vis tilnærmelse i en række af de spørgsmaal, som havde fremkaldt indvendingerne mod Frankrig. Den franske udenrigsminister Couve de Murville bøjede sig for sine fem kollegers kritik af medlemslandenes vetoret over for optagelse af nye stater i den politiske union. Man enedes om, at unionen automatisk skal staa aaben for ethvert land, som tilslutter sig fællesmarkedet, og at beslutningen herom skal træffes ved almindeligt stemmeflertal. Ligesaa blev man enige om at udstyre unionens Europa-parlament med større raadgivende beføjelser end foreslaaet i det oprindelige Fouchet-udkast.

Men paa Fouchet-kommissionens møde i januar tilbagekaldte Frankrig disse indrømmelser. Efter instruks fra de Gaulle forlangte Couve de Murville, at Fouchet-planen skulle godkendes i den originale, ovenfor skitserede form. De fem øvrige lande har kraftigt protesteret mod dette franske træk, som erklæredes at være et alvorligt tilbageskridt. Som Frankrig lagde sagen op paa januar-mødet, vil hele unionens politiske kompetence blive koncentreret hos regerings- og statscheferne. Man haaber i Bonn og de øvrige hovedstæder, at general de Gaulle vil vise sig føjeligere, naar fællesmarkedslandene paa et topmøde i Rom i marts skal tage endelig stilling til planen om den europæiske union.

Adolph Rastén.

Undervisning og påvirkning

Der er vist mange mennesker, der mener, at det skulle være muligt at holde disse to ting klart adskilt. I undervisningen forholder man sig objektivt til sine medmennesker, i påvirkningen er man subjektiv, man propagerer. Det gøres følgelig til et menneskeligt kvalitetsspørgsmål, dette om man forholder sig objektivt eller subjektivt til mennesker. Herved placeres spørgsmålet om objektivitet og subjektivitet i relation til forholdet mellem mennesker, og ikke der hvor det hører hjemme: i relation til forholdet mellem mennesket og sagen, tingene, den omgivende verden. Og derved opstår der en misforståelse af karakteren af ethvert alvorligt menneskeligt forhold — ikke bare undervisningsforholdet. Og denne misforståelse er — tror jeg — meget udbredt.

Den viser sig f. ex. i den tanke, at forældre kan opdrage deres børn på en objektiv måde, d. v. s. opdragelsen indskrænker sig til en fordomsfri orientering i tilværelsen, så må børnene selv tage stilling, når de bliver voksne. Man vil ikke præge sine børn og på den måde true deres åndelige frihed. Når de så senere vokser ud af barneårenes åndelige tomrum og begynder at tage stilling — og så tager stilling på en forkert måde, så kan man vaske sine hænder og erklære sig for skyldfri. Eller forestillingen viser sig i synet på den ideale lærer som den, der lægger sit undervisningsstof frem for børn eller unge på en objektiv måde; han har ikke udvalgt sit stof med nogen hensigt for øje, han føler sig ikke berettiget til at vise sine elever sin egen stilling til de foreliggende spørgsmål, han er blot formidler af visse uimodsigelige fakta og betales altså for at finde disse frem. Hvilke konklusioner eleverne så trækker af denne objektive viden, det er ikke hans sag. Han kan vaske sine hænder, for han har jo bare forholdt sig neutralt og ikke

påvirket. Og tanken hersker langt ind i forholdet voksne mennesker imellem. Man holder sig tilbage, man vil ikke afsløre sig, man vil ikke udlevere sin uforbeholdne mening til mennesker, for man vil jo ikke propagandere, man vil for alt i verden ikke påvirke de andre og på den måde gribe ind i sine medmenneskers liv. Hvis man endelig engang imellem løfter lidt for sløret og viser, hvad man selv mener og tænker, så er man altid meget omhyggelig med straks at sige: »Sådan mener nu jeg, men det forlanger jeg skam ikke skal have gyldighed for dig også. Du må jo mene, hvad du vil.« Og så glider de to mennesker fra hinanden igen som to kloder i dette umådelige menneskeunivers af selvstændige personligheder, der ikke tør komme hinanden ved.

Mennesker lever efter denne forståelse i en række tomrum. I disse tomrum er de helt sig selv, deres personlighed springer ud af deres eget indre. Og hvis de så som personligheder beslutter sig dertil, kan de vælge at forlade tomrummet og etablere den bevidste kontakt med andre. Så bliver der samfund, så opstår den gensidige påvirkning. Men når den frie, suveræne personlighed beslutter sig dertil, kan han atter melde sig ud af denne kontakt, dette menneskefællesskab og have sin egen personlighed i fred for de andre. De andre er fjenderne, og forhold til dem etablerer man kun, når det passer én selv — eller når man bliver tvunget dertil af statsmagten, samfundet el. l. farlige ting. I hjemmet passer det undertiden én at etablere dette forhold frivilligt. Det kaldes kærlighed. I samfundet passer det én næsten aldrig. Det er tvang.

Og i skolen skulle det helst undgås. Her drejer det sig om saglig undervisning af suveræne personligheder og intet andet. Hvis man da ikke af en eller anden grund kommer i et personligt venskabsforhold til en bestemt elev.

Det er en af den grundtvigske skolebevægelses store fortjenester forlængst at have indsat det løgnagtige i på den måde at tro, at man kan skille mennesker fra hinanden og gøre dem til afsluttede, objektive størrelser, hvis personlige integritet ingen må gribe ind i. Det er ikke engang

sådan, at denne opfattelse kan praktiseres eller ikke — den er en løgn. Man bedrager sig selv og andre dermed, man løber fra sit ansvar, man lukker øjnene for konsekvenserne af, at vi hører sammen og under alle vilkår griber ind i hinandens liv, hvad enten vi vil eller ej. Ja, at dette at forholde sig neutralt til mennesker, dette at undlade at handle ind i hinandens liv, er også en handling — en tomhedens handling, et fravær, som tillader andet at vinde indpas. Overalt hvor vi af livets ordninger placeres i forhold til hinanden, er vi ikke personlighedskloder, men dele af en helhed, organiske led i et samfund. Hjemmet er et sådant samfund. Et folk er et sådant samfund.

Men væsentligst i denne forbindelse: En skole er også et sådant samfund. Vi inviterer ikke en flok elever sammen for på en objektiv, neutral måde at fylde lidt kundskab i dem, for så iøvrigt at overlade til dem selv at tage stilling til denne kundskabs konsekvenser. Vi inviterer dem til at komme og tage del i et samfund, et menneskeligt fællesskab, hvor de ikke kan forholde sig neutrale til hinanden, og et fællesskab, hvor det netop ikke er meningen, at læreren skal være en neutral kundskabsformidler. Vi siger ikke, at eleverne skal komme og deltage med deres forstand; den øvrige del af deres væsen og hele tilværelse kan de godt lade ligge hjemme. Nej tværtimod: vi ønsker at skabe et skolesamfund, hvor mennesker en lille del af deres liv kan være som hele mennesker, hvor undervisning og alt andet, som foregår, stiller et krav om, at de engagerer sig med hele deres væsen, — dets forskellige sider i øjeblikket, dets historiske betingethed. Og på samme måde ansætter man ikke bare en lærer, fordi han er fremragende intellektuelt kvalificeret, er en ekspert på dette eller hint område, man ansætter ham ikke bare til at undervise i dette eller hint fag, men til at være lærer, til at gå ind i dette skolesamfund med hele sit væsen, til at engagere sig i forholdet til kolleger og elever med alt, hvad *han* står for, til at udlevere sig selv på godt og ondt. En højskole er ikke bare en ramme om nogle timer i forskellige interessante emner, den er et fællesskab, et milieu, hvor voksne mennesker vil

tage hinanden alvorligt, lægge masken og vise, ikke bare hvad man ved af klogt, men hvad man er som menneske, hvorfor man er dette, og hvilke konsekvenser det får i en levet tilværelse. Det gælder både for eleven og læreren — og da navnlig for den sidste: enten kan man have ham og have vilje til at tage ham alvorligt med alt, hvad han står for, eller også kan man slet ikke have ham.

Der er en side af undervisningen, der vedrører forholdet til stoffet, sagen. Den skal jeg vende tilbage til. Men der er altså en anden side af undervisningen, som har med forholdet menneske og menneske imellem at gøre. Og på dette område bevirker selve arten af sandt menneskeligt samvær, at undervisning er andet og mere end kundskabsmeddelelse og orientering om tilværelsen. Undervisning er uløseligt forbundet med påvirkning, eller jeg vil hellere sige: Sand undervisning indebærer et engagement menneske og menneske imellem, en vilje til at være til stede i undervisningen med hele sit væsen — både fra elevens og lærerens side. Det er ikke noget neutralt, der sker. Det er ikke noget ufarligt, det er ikke en smuk harmonisering mellem et tilfældigt antal forskellige meninger, sådan at den gyldne middelvej kan fastholdes. Dette engagement menneske og menneske imellem, denne solidaritet er betingelsen for, at ægte menneskeligt forhold kan eksistere på en skole. Og det er derfor ikke alene urimeligt, men direkte forkert at opstille et krav om i denne forstand at skille undervisning og påvirkning. De to ting er uadskillelige, hvis højskolen overhovedet skal være sit navn og sin tradition bekendt.

Når man nu så stærkt vil understrege, at undervisning er personligt engagement, må man så ikke også sikre sig, at læreren har ganske bestemte synspunkter og behandler ganske bestemte emner, før man tør slippe ham løs imellem eleverne? Er det ikke sådan, at respekten for elevens frihed kun kan trives i det personlige samvær, hvor et bestemt stof behandles, og hvor udgangspunktet er bestemte grundsynspunkter? Man kan jo nok med en vis ret hævde, at højskolen indtil nu på denne måde har haft sine ganske bestemte emnekredse, med hovedvægten kulturelt i det

nordiske, og politisk i det man måske kan kalde det angelsaksiske. Og at grundsynspunktet har været i det filosofiske af en vis idealistisk, i det politiske af en vis liberal art. Vil dette ikke ændres, hvor det filosofiske grundlag bliver af skeptisk-existentialistisk art, og det politiske grundlag får en drejning mod f. ex. noget socialistisk?

Sådan mener utvivlsomt mange. Jeg tror, at opfattelsen er forkert. Friheden mellem lærer og elev, som den opleves i timer og almindeligt samvær, er, så vidt jeg kan se, hverken bundet til emner eller synspunkter. Ingen udenforstående kan derfor have nogen mening om, hvorvidt den eksisterer. Den kan kun opleves — både når man ikke når frem til den, og når den fornemmes at være til stede. Det drejer sig stadig her ikke om forholdet til stoffet, men om det personlige forhold menneske og menneske imellem. Man kan undervise i liberal frihedsforståelse eller tolerant menneskerettigheds-syn. Man kan undervise i socialistisk frihedsforståelse og kritisere den franske revolutions menneskerettighedstanke. Undervisningen kan i begge tilfælde blive af doktrinær art, kvæle friheden i det personlige forhold, blive til propaganda og åndelig vold. Eller samværet kan opleves som noget levende, hvor tankeudvekslingen er frugtbar med plads for alle, hvor inspirationen er gensidig. Det er forskelligt fra lærer til lærer, ja det er for den enkelte lærer forskelligt fra time til time og fra hold til hold. Nogle gange lykkes det, og han mærker, at der er åbne sunde imellem ham og eleverne, andre gange mislykkes det, og undervisningen bliver kun en gold doceren egne synspunkter. Om det går på den ene eller den anden måde, har utvivlsomt noget at gøre med det, H. Kjær kalder frisind — i modsætning til tolerance — og i undervisningen er dette livgivende frisind et personligt kvalitetsspørgsmål, noget man i sit forhold til eleverne aldrig bliver færdig med at tænke over og forsøge at realisere et og andet af. Frisindet er ikke en frugt af neutralitet og forsigtighed hos læreren, det kommer ikke, fordi han prøver at skjule sig selv og sine synspunkter overfor eleverne. Det er heller ikke et resultat af et bestemt undervisningsstof. Hvad da? Jeg vil

vove at hævde, at det har de bedste betingelser i de øjeblikke, hvor læreren tør være helt sig selv overfor eleverne, tør opgive pædagogisk taktik, tør udlevere sig og sin holdning til eleverne uden forbehold. Først når man nemlig på den måde tør være sig selv, tør tage sig selv alvorligt, tør tør tro på sine egne synspunkters gyldighed, har man en forudsætning for også at kunne tage sine elever alvorligt og lade deres synspunkter have gyldighed i samtalen. Jeg har ikke mødt det største frisind hos såkaldte tolerante mennesker, der ikke turde være ved deres egne standpunkter af frygt for at komme i karambolage med modparten. Jeg har mødt det hos mennesker, der var så rolig forankret i deres eget, at de havde ro i sindet til at kunne høre på en modpart.

Man kan også udtrykke det på den måde, at når højskolen hævder, at undervisning er andet end kundskabsmeddelelse på neutral vis, er indgriben i hinandens liv, er menneskeligt fællesskab — og derfor i den forstand farlig, at den kan få konsekvenser, så er det samtidigt højskolens påstand, at sand frihed i forholdet mellem lærer og elev kun opstår, hvor man åbent tør lade dette engagement komme til udtryk og ikke dækker det under en eller anden tolerancens eller saglighedens maske. Frihed er ikke en abstrakt størrelse uden for mennesket, en teoretisk idé, som mennesker kan suge næring af og derved blive frie og og fyldt med frisind. Frihed er en kvalitet ved den menneskelige bundethed, den kan ikke i sig selv efterstræbes, men opleves som en gave, der hvor man er bundet og ikke stritter mod båndene, men tager dem for givne og betydningsfulde. Dette er en skole for voksne mennesker. Voksne bliver mennesker først, hvor de tør komme hinanden ved i fuld åbenhed. Så kan der jo ske så meget. Mennesker kan få større forståelse for mangt og meget, de kan måske endda ændre standpunkter og indstilling. Det er ikke usundt, hvis det er resultat af, at mennesker engagerer sig i forholdet til hinanden. Langt snarere er der grund til at frygte noget usundt, hvor der påstås undervist i en sådan neutralitet og objektivitet, at der intet sker i menneskers sind. En

sådan undervisning er i bedste fald spild af tid og penge, i værste fald selvbedrag både hos lærer og elev.

Det er altså ikke alene forkert, men direkte meningsløst at kræve undervisning og påvirkning skilt ad. Og fordi man stiller de forkerte spørgsmål, får man ikke alene de forkerte svar, men man hindres i at stille de rigtige spørgsmål. Hele debatten løber af sporet.

I stedet for at opstille kravet om objektivitet i det menneskelige undervisningsforhold skulle man prøve at stille spørgsmålet til højskolelæreren om objektivitet og subjektivitet i forhold til stoffet. Her har det gyldighed, dette kan blive til en overvejelse af noget væsentligt. Vil man anfægte hans synspunkter alvorligt, så må det blive ad denne vej.

Uden at gå nogen for nær kan jeg vist godt tillade mig at sige, at hvor højskolen på en usund måde bliver farlig, er det som følge af den stærkt subjektive tradition i forholdet til stoffet. »Subjektiviteten er sandheden« lyder en af læresætningerne i en nutidig modetilosophi. Hvad angår forholdet til stoffet, kan man med en vis ret hævde, at for store dele af højskolen har denne sætning været af afgørende betydning til alle tider. Dette har også betinget en ofte meget letkøbt hån fra højskoleside over for den såkaldte »sorte skole«. Der er noget her, som højskolen for mig at se på en alt for let og farlig måde er kommet om ved. For selvfølgelig er det sandt, at historien, poesien og den omgivende verden ikke eksisterer i sig selv, men altid kun opfattet gennem et menneskeligt sind. Men hvor denne forståelse bliver enerådende, forsvinder den spænding i forholdet til stoffet, som giver liv og sundhed. Jeg kan ikke se, at højskolefolk har grund til at håne den sorte skole med hele dens forsøg på et objektivt forhold til stoffet. Tværtimod. Vi burde være taknemlige, for hvis denne bestræbelse ikke levede, denne rene videnskabelige ånd ikke havde trivselsmuligheder i vort skolevæsen, ville alt hurtigt blive til subjektiv propaganda og udnyttelse af virkeligheden på en farlig måde. Hvad er det »den sorte skole« vil og skal fastholde for os?

Sagt på en lidt grov måde er det videnskabens opgave at fastholde for os, at verden eksisterer, har realitet på en sådan måde, at forskellige mennesker kan betragte den samme ting, det samme fænomen og erkende, at det virkelig er den samme ting, de betragter. Vi mennesker er så forskellige, vore udgangspunkter er så diametralt modsatte, at man ofte kan få den fornemmelse, at verden omkring os kun er, hvad hver enkelt tror, den er. Overfor dette drives al ægte videnskab af den forestilling, at det bag alt dette subjektive og flimrende er muligt for mennesker at erkende en objektiv realitet. Den er hele tiden drevet af ønsket om at fastlægge denne objektive realitet i bestemte love, eller på åndsvidenskabernes område, hvor sådanne love ikke kan udformes, at finde frem til en bestemt videnskabelig metode at arbejde efter, en metode i kraft af hvilken, der er den størst mulige sandsynlighed for, at alle, der benytter den, også når frem til det samme resultat, eller i hvert fald til en erkendelse af den relative sandhedsværdi i det enkelte udsagn. Derfor forholder videnskabsmanden sig med den størst mulige grad af objektivitet til sit stof, det er ham alt om at gøre, at det er stoffet, tingen, fænomenerne, historien, som selv kommer til orde, som afgiver sit eget lys. Og derfor anvender han al sin åndelige kraft på at disciplinere sin tanke, så personlige domme og fordomme, sympatier og antipatier ikke får lov at influere så meget på behandlingen af stoffet, at dette ophører med at udsende sit eget lys, at vidne om sin egen urokkelige realitet. Det er ikke lykkedes på noget punkt at afdække denne objektive realitet. Det er heller ikke det afgørende. Men kampen for at finde denne objektive realitet, den stadige bestræbelse på at overvinde subjektiviteten, den stadige spænding mellem disse to poler, er det afgørende. Og vi må alle være videnskabsmanden taknemlig for, at han fører denne kamp for os. Og vi må være glade for, at denne holdning har sin legitime plads i vort skolevæsen, i den »sorte skole«.

Og ikke mindst må højskolelæreren være taknemlig for dette og på en måde tage ved lære deraf. I stedet for at de-

monstrere sin ilde anbragte, ophøjede foragt for den »sterile viden«. Selvfølgelig er der ikke hermed sagt, at højskolelæreren er eller skal være en slags videnskabsmand. Hans opgave er — som enhver undervisers — af en anden natur. Der være heller ikke hermed sagt, at en højskolelærer skal være akademiker. Men det er sagt, at netop fordi han som lærer sættes ind i et fællesskab med mennesker, hvor muligheden for den personlige påvirkning er overmåde stor, er det noget meget væsentligt, om han har forstået noget af videnskabens anliggende. Og det kan enhver — både den selvlærte og den højt uddannede — lære at forstå noget af. Det, jeg her siger, drejer sig ikke så meget om, hvad der sker i skolestuen, som hvad der sker ved skrivebordet, i studereværelset, i biblioteket. I stedet for at spørge så meget om den ene eller den anden politiske opfattelse, i stedet for denne mærkelige iver efter at tage menneskers åndelige temperatur, skulle man interessere sig for, hvad der sker disse steder. Sidder her lærere, som er ydmyge over for stoffet, over for den objektive virkelighed? Sidder her lærere, som stadig igen og igen prøver at tage deres tanke fangen, for at menneskeverdenens modsigelser og paradokser kan komme til at tale højere end deres egne ideer? Giver højskolen, ja samfundet, sine lærere tilstrækkelig tid til, at dette redelige studiearbejde kan foregå midt i skolens brogede og krævende hverdag? Det er for mig at se væsentlige krav at stille til enhver lærer, og i særdeleshed til en højskolelærer. Og det er et væsentligt krav for højskolelæreren at stille til sig selv. Mere end så mange andre fristes han til at lægge den samme grammofonplade på gang efter gang og gentage sig selv til bevidstløshed. Netop til ham er kravet om saglig kvalitet, om vilje til at erkende en objektiv virkelighed, om vilje til tankens disciplin, om vilje til stadig saglig fornyelse et uomgængeligt krav. Hvilket — for endnu engang at understrege det — ikke har noget at gøre med, om han har det ene eller andet examenspapir. Selv om jeg ikke principielt foragter et stykke examenspapir.

Hvis dette krav stadig stilles — og hvis man får rimelig

tid til at opfylde det — så har man nemlig den bedst mulige garanti for, at undervisningen ikke bliver til forførende propaganda. Så kan der også i højskoleforedrag vedblive at være fylde og ikke bare den frasernes tomhed, som er mere farlig end ti socialister på stribe. Så har man den bedste garanti for, at ideologier og lignende letbenede, altomfattende livsforklaringer bestandig brydes ned og splittes ad, både i lærerens og elevernes sind. Fordi den objektive virkelighed er så rig, så altomfattende, så modsigelsesfyldt, at intet tankeskema slår til, ingen tankeramme er vid og bred nok til at omfatte det hele. Ethvert menneske vil hele tiden prøve at bringe orden omkring sig og i sig ved at følge visse subjektivt bestemte ledemotiver eller tankebaner. Det er der intet mistænkeligt ved. Galt er det først, hvis vedkommende bliver døv over for den objektive virkelighed, som aldrig helt kan fattes, og som netop derfor hele tiden bringer uorden i vore smukke tankesystemer. Her er der et væsentligt samvittigheds-spørgsmål at stille til en højskolelærer, fordi fristelsen for ham måske er større end for de fleste andre.

Men dermed er jo endnu ikke alt sagt. Objektiviteten i forholdet til stoffet er den bedst mulige garanti for, at — for at bruge et fysisk billede — det også virkelig er fra stoffet selv, lyset kommer, det stoffets lys, som må være mellem lærer og elev, hvis undervisningen ikke skal udarte til sjæleri. Nogle vil nøjes med denne objektivitet. Men her har højskolen på en paradoksål måde en forpligtelse i retning af subjektivitet, bevidst og villet, i forholdet til stoffet. Det er nemlig højskolens anliggende at ville være ved, at lyset fra stoffet må brydes igennem et menneskesinds prisme, for at det overhovedet skal have betydning for os — ikke som fagspecialister, men som mennesker. Idet dette saglige stof kaster sit lys — først gennem læreren og fra ham ind i eleverne — sker der først noget afgørende. Lærer og elev omformes af sit stof, engageres i det, og derved sker — hvor undervisningen lykkes — med stoffet som medium en ny menneskelig forankring i tiden og i historien. Man erfarer noget nyt om menneskets verden, om

mennesket under syndighedens og dødens vilkår, og denne erfaring bliver, hvor højskolens virke lykkes, forpligtende og udfordrende på en stadig ny måde. Stoffet selv tvinger ens øjne op, så man må se menneskelivets vilkår, og man må leve sit liv videre med denne erfaring, både hvor den er opløftende, og hvor den er knugende. Netop fordi det først er her, stoffet får sin sande betydning, er der tale om en højskole og ikke om et folkeuniversitet. Her holdes ikke skole for sunde og gode interesser, for mere eller mindre udmærkede hobbies, men her holdes en historisk-poetisk skole, der vil være ved, at den bruger sit stof til at åbne menneskers øjne for deres historiske og deres nutidige tilværelses betingelser og vil hjælpe dem til at turde leve videre med denne erfaring. Den godkender derfor ikke nogen begrænsning i, hvor den henter stof fra. Den russiske revolutions historie, atomtidens vilkår og absurd dramatik er ikke mærkværdige yderpunkter i mærkværdige læreres timer, men lige så centralt og rigtigt som ældre nordisk litteratur eller klassisk musik.

Derfor er der — ligesom der er et objektivitetskrav — også et krav om subjektivitet at stille, fra skolen til læreren og fra læreren til sig selv: Han må engagere sig i sit stof, han må turde lade det brydes igennem sit sind. Dette betyder også, at han må være sig sit sind bevidst, vide hvor han står og vedgå sin subjektivitet i sit valg af stof og i sin behandling af dette stof. Og dette betyder igen, at han må vide, at det brydes videre i elevens sind, og han må altså tage det ansvar på sig, at dette kan få betydningsfulde følger.

Men kan man overhovedet sige, hvad der så her er forkert, og hvad der er rigtigt. Kan man opstille kriterier for, hvilken art af brydning, der skal finde sted? Det er det sidste spørgsmål, jeg skal prøve at svare på, og det er vel også det sværeste.

For at finde en formulering af dette, må jeg ty til nogle ord af den norske digter Jens Bjørnebo, udtalt i et interview til Information for nogen tid siden. Han taler om »de spændingsfelter, hvori tidens væsentlige problemer og

spørgsmål er at finde«. Synspunktet er værdifuldt, både fordi det placerer problemerne midtvejs mellem nogle yderpoler, i et spændingsområde, hvor man ikke så let kan sige, hvad der er den negative og hvad den positive pol, og hvor ingen af polerne kan tænkes bort. Dernæst også, fordi man nok uden at gøre vold mod ordene kan sige, at nogle spændingsfelter er sande, rummer tidens væsentlige spørgsmål, andre er falske, kraften har forladt dem, de rummer skinspørgsmål og skinsvar.

Skal man derfor prøve at finde frem til, om lærerens subjektivitet er af sand eller falsk art, om stoffet går gennem hans sind på en rigtig eller forkert måde, så må man stille et spørgsmål om, hvorvidt tidens spænding er blevet til spændingsfelter inde i hans eget sind, og om disse felter er fyldt med sand spænding, d. v. s. at begge poler er ladet med deres henholdsvis negative og positive kraft, og at man ikke gør noget forsøg på at fjerne den ene af polerne. Møder stoffet eleven efter at være gået igennem et sådant spændingsfelt, vækker det liv. Så stilles der væsentlige spørgsmål mellem lærer og elev — og først når det sker, er det muligt at give væsentlige svar. Dette betyder ikke enighed, ikke uniformitet i synspunkter — men liv. Eller sagt på en anden måde: Lærerens engagement i forholdet til stoffet meddeler sig videre til eleven — ikke sådan, at han tænker: jeg må mene det samme, men sådan, at selve engagementet meddeler sig videre. Eleven tænker: Dette er væsentligt. Jeg må prøve at forstå det og tage stilling til det.

Dette billede med spændingsfelterne er endelig værdifuldt, fordi det tillader et helhjertet forsvar for højskolens rummelighed. Det tillader nemlig, at både den erklærede kristne og den erklæret ikke-kristne kan være lærer ved samme skole, og være det med samme ret og uden at skulle lægge bånd på sig og med fuld gensidig respekt for hinandens arbejde. Eller at lærere af diametralt modsatte politiske anskuelser kan stå sammen i lærergerningen. Det væsentlige for skolen er nemlig ikke deres anskuelser overensstemmelse, men dette, at man har tiltro til, at de i sig

rummer disse spændingsfelter. To lærere kan jo godt stå med helt modsatte synspunkter og alligevel befinde sig i det samme felt, være engagerede i de samme væsentlige problemer. Ja, de kan vel endog fornemme, at de står i hver sit spændingsfelt og alligevel begge røre ved grundspørgsmålene, formidle en væsentlig virkelighedserfaring. For der er jo ikke ét spændingsfelt i enhver tidsalder, men mange — om end ikke uendeligt mange.

Det lyder måske voldsomt abstrakt, men det har i hvert fald for mig meget konkrete konsekvenser, og for at ingen skal beskyldte mig for at knibe uden om, hvad angår det konkrete, så kan jeg da også godt prøve at give nogle eksempler af praktisk art. Jeg vil hævde, at der i det spændingsfelt, der i dag har Amerika som sin ene pol og Rusland som sin anden, findes væsentlige spørgsmål for det menneske, som skal leve i vor tids samfund. Her røres ved hele spørgsmålet, om det moderne samfunds menneske skal være masse eller person. To lærere kan befinde sig i hver side af dette felt — og dog have fat i de samme væsentlige problemer. Give helt modsatte svar hvad angår det praktisk politiske, og dog rejse væsentlige spørgsmål i elevernes sind.

Jeg vil også hævde, at der er et ægte spændingsfelt mellem på den ene side en kristen tro og på den anden side den værdiernes opløsning, som giver sig udslag i moderne litteratur og dramatik med dens desperation og fortvivelse.

Eller jeg vil hævde, at det findes mellem en fuga af Bach på den ene side og et stykke elektronisk musik af Stockhausen på den anden.

Eller mellem et middelalderligt kalkmaleri på den ene og et nutidigt abstrakt maleri på den anden side.

Undervises der i en klar bevidsthed om spændingen mellem disse poler, sker der væsentlige ting i timer og foredrag. Men hvis en lærer bevidst eller ubevidst ser bort fra den ene af disse poler, undertrykker den, glemmer den, så forsvinder spændingen, så forlader kraften ordene, så de bliver tomme, bliver til floskler. Og det kan så være så vedtagne sandheder, som det være vil — det kan være

den slags, som det påstås, at højskolen står eller falder med — lige tomt, ligegyldigt, ja direkte farligt er det. For tomheden, alle de store ord uden indhold, alle de mange ord vi skal sige, som ikke passerer noget virkeligt spændingsfelt i tiden og i os selv, det er det virkeligt farlige. Og den fare er stor og nærliggende for enhver højskolelærer og på enhver højskole, den største som den mindste. Det er via sådanne tomme ord, det dæmoniske får indpas. Her er et andet ægte spørgsmål og krav at stille til os. Et spørgsmål til selvransagelse for os alle.

Måske føler en og anden, at dette alt for meget har fået karakter af et selvdefensorat. Måske er det også virkelig sådan, at jeg ikke har kunnet modstå denne fristelse. Måske er det også derved for meget blevet private overvejelser, som kun hører hjemme ved skrivebordet. Så må man stryge det af sig. Men jeg håber, at man alle mangler til trods kan høre det, jeg fornemmer som mit anliggende: at få rykket problemerne derhen, hvor det overhovedet giver mening at beskæftige sig med dem. At få stillet spørgsmålene, så det bliver spørgsmål, der kommer mig ved. Som antaster mig selv.

Og endelig i mit eget — måske ganske ugrundtvigske sprog — igennem alt dette aktuelle at formulere et holdbart grundlag, ikke for den store bekendelse og forkyndelse, men for den ganske almindelige daglige lærergerning. Det er jo den, der er det afgørende.

Niels Højlund.

Anfægtelsen, der oprejser

Vejen fra konflikt til harmoni, fra opløsning til helhed, er en strækning, som den menneskelige tanke gerne tilbagelægger. Det er hos de fleste en grundlæggende tilskyndelse, at man helst ser modsætninger forligte, eller hvor dette ikke er muligt, dog bragt til hvile i en eller anden form for afsluttethed. Tanken synes almindeligt at lide under en afdrift mod den bekvemmelighedstilstand, hvor ethvert korrektiv eller forbehold lukkes ude.

I Henrik Pontoppidans novelle »Den kongelige Gæst« gaar bevægelsen derimod fra harmoni til uafklaret konflikt — Pontoppidan stryger med forkærlighed sine læsere mod haarene — og fortællingen munder ud i en uro, som afstedkommer spørgsmaal, hvorpaa der næppe gives færdige svar. Det føles pinagtigt. Stor litteratur er paa en maade altid pinagtig.

Lad dette være en personlig og parentetisk betragtning — mere almen rigtighed er der sikkert i, at naar »Den kongelige Gæst« saa at sige gaar læseren til marv og ben, er en i første omgang maaske upaaagtet, men aldeles ikke uvæsentlig aarsag det sprog, Pontoppidan anvender. Her opføres ingen verbale pragtbygninger; sprogets opgave hos Henrik Pontoppidan er af funktionel karakter, det tjener kun som gennemgangsled for tanken og træder iøvrigt til side for at lade personer og begivenheder fremstaa helt selvstændigt. Sproget er klart, men problematikken speget i denne novelle — en modsætning yderligere blandt mange andre hos Pontoppidan.

Naturligvis er det ikke let for en idylforagter at skildre idyllen. Pontoppidan kommer da heller ikke ubetinget godt fra sit indledende skønmaleri af det lægehjem, hvorm historien drejer sig. Langt bedre gaar det for ham, da han i novellens afsluttende fase skal karakterisere idyllen

ved dens modsætning. Da mærkes anfægtelsen og liden-skaben bag det disciplinerede sprog.

De unge lægefolk, Emmy og Arnold, lever et ganske banalt liv. De vælter sig i en fad og slatten lykke, optaget af at »udveksle tanker« om hønseracer og møblement. Der er ingen spænding i deres tilværelse, ingen minuspol, som kan faa det saa stærkt opladede positive element til at gnistre. Huset er fra hønsegaard til barnekammer en redefuld biologiske processer. Køligt iagttagende og med en bismag af væmmelse skildres husfruen. Lidt afrakket er hun, saadan som unge koner undertiden bliver det, saa saare de er indtraadt i ægtstanden, paa skødet har hun barnet — »det tykke barn laa paa ryggen og sprællede velbehageligt«. Ikke just nogen skøn udgave af moder-barn-motivet — man mærker i næseborene lidt af den »staldluft«, som fik en af æstetikerne hos Kierkegaard til at forsage ægteskabet.

Emmy og Arnold i deres paradys kommer ikke læseren ind paa livet, lever ikke som personer, fordi de ikke er sat ind i en situation. Man følger dem i hverdagsagtige reaktioner og udfoldelser, intet derudover, og man skubber dem fra sig med en fornemmelse af lede. Fænomenet er velkendt: man sidder i et tog og ser en mand gnaske æbler i sig, og man spørger sig selv, om dette menneske er sat ind i verden alene for at bruge sin tyggemuskulatur. Spørgsmaalet ville være uden mening, dersom man kendte lidt til mandens liv eller blev indladt i blot en begrænset egn af hans tankerige, altsaa fik ham anbragt i en sammenhæng.

Lægen, Arnold Højer, og hans kone bliver nærværende som personer, da der ved en tilfældig løjsers mellemkomst bringes et immaterielt moment ind i deres hus. Hverdagslivet bliver ikke længere centrum, men ramme. »Den kongelige Gæst« er en slags forvandlingshistorie, og det kan diskuteres, om forvandlingen, eller navnlig dens aarsag, forekommer troværdig. Helt indlysende er det ikke, at gæsten, Prins Karnevals, temmelig harmløse indfald vejer saa tungt, at de medfører livsvarige sjælelige komplikatio-

ner. Det er nærliggende at tro, at han ikke skal opfattes som person, men mere som et princip, et urovækkende element i tilværelsen. Det er ligesom antydnet i novellen, at »Prinsen« ikke var af denne verden, ingen kendte ham eller mødte ham paa vejen, men egentlig er det af sekundær betydning, »hvem« han har været. Vi maa tage ham for hans paalydende, hvilket tillige implicerer den antagelse, at de svingninger, den gaadefulde besøgende sætter i gang, ikke er noget specifikt, men et grundvilkaar for menneskeligt liv.

Melodien, der klimpres paa gennem det meste af fortællingen, er gæstens vise om eventyrets gud, der »manede søvndrukne eroter og tungsindige satyrer ud fra skumle lofter og mørke kældre, hvor hverdagslivets kedsomhed havde jaget dem ind og skimlet dem til«. Den programerklæring er ikke til at tage fejl af. Men dernæst forkyn-der »Prinsen«: »Uden at man selv har noget af djævelen i kroppen, forstaar man ingenting af et genis værk. Heller ikke af Vorherres.«

Emmy og Arnold havde intet af djævelen i sig. Derfor forstod de ingenting. De var udenfor.

Vorherre og djævelen — de to kan godt i al stilfærdighed sige hinanden et par komplimenter. De er hinandens forudsætninger; forsvandt den ene, var den andens eksistens straks meningsløs.

Forstaaelsen, som der her tales om, *erkendelsen*, udspringer, naar den er sandest, altid af det modsætningsfyldte. Sindets balance og dets visdom er ikke, som ofte hævdet, to sider af samme sag. De er tværtimod modsætninger. Lykken, forstaaet som balance og harmoni, lukker sindet til, medens smerten holder det aabent. Der findes mennesker i veltøjrede borgerlige relationer, som har betalt sjælens stedsevarende rolighed med evnen til klar indsigt i ting og personer.

Det er derfor ikke overraskende, at den kongelige gæsts improviserede gilde i lægehjemmet slutter med »et leve for fordærvelsen — for livets og dødens aroma«. Alligevel begynder sagen nu at blive alvorlig. For hvad ligner det

at snakke om døden i et festligt lag, om livets og dødens aroma?

Livet er en smagssammensætning, noget surt og noget sødt — og saa noget, man ikke ved hvad er. Lad os forsøge at udskille nogle af ingredienserne i den aroma, lægeægteparret fik at smage, efter at deres gæst var draget hen, hvorfra han kom.

Mellem det mere beske er den erkendelse, at mennesket, hvor stærkt og intimt det end føler sig knyttet til andre, dog i de egentligste livsforhold, overfor gaaden i sit eget liv, forbliver uhjælpelig ensomt. Megen lyrik, maaske ikke den bedste, men i mange tilfælde den bedst kendte, er spundet over, at mand og kvinde skulle vorde eet. Og så kommer denne ubehageligt nøgterne Pontoppidan og fortæller, at »hundrede mile« kan skille to mennesker. Det er en kraft, der bevæger sig uafhængig af viljen, ofte paa tværs af den. Ensomhed er ikke noget, man beslutter sig til. Man føres ud i den af kræfter, som det er haabløst at modarbejde. Prøver man paa det, leder det til falskhed og selvbedrag.

I »Den kongelige Gæst« aner man konturerne af et forfærdende spørgsmaal, spørgsmaalet om mennesket har andet end to muligheder: paa den ene side selvbedraget, paa den anden en stille, ensom fortvivlelse.

Dette er det Pontoppidan'ske tvesyn, saa skaanselsløst formuleret i denne novelle som noget sted.

Arnold ønsker sig ikke sine tidligere »indbildte rigdomme« tilbage, for han ved, at de var et bedrag. Han resignerer i sin ensomhed, som han betragter som uafhjælpelig. Ligeftrem ulykkelig i banal forstand er han vel ikke — og dog gaar han rundt i en følelse af ulægelig melankoli. Han er naaet til indsigt i ensomhedens og fortvivlelsens grundvilkaar. Tungt er det at bære og ene er han om det.

Men den, der har oplevet at erkende det uforanderlige, forandres selv af sin oplevelse. Og mon det er meget forkert at paastaa, at det, der gør det muligt for ham at gennemføre denne det »forsagende vemod«s eksistensform, er en livsholdning, der stærkt nærmer sig begrebet humor?

Humoren er ikke en sag for de lykkelige; naar den er virkeligst, fremgaar den ofte som resultat af menneskets konfrontation med fortvivlelsens mulighed, undertiden ogsaa med dens realitet. Ensomme har ikke sjældent humor — som et simpelt nødværge — hvorimod selskabsmennesker bare har humør. Humoren udtrykker en værdidom, idet den proportionerer livsforholdene saadan, at smaat ikke gøres til stort, stort ikke til smaat. Et lille træk i historien — om en kontrovers med den lokale skolelærer om en spildevands-adresse — er her særdeles illustrerende og antagelig af vigtighed for forstaaelsen af hele novellen. Før besøget af den forunderlige gæst var Arnold engageret i »sagen«, mens skolelæreren var ham ligegyldig og nærmest foragtelig — bagefter er den hele sag ligegyldig, mens adresse-underskrifterne faar kaffe og gaver til børnene. Evnen til at skelne væsentligt fra uvæsentligt er kommet til sin ret.

Novellen er da en undsigelse af hele den grasserende lykkedyrkelse. Pontoppidan har set, at den fører til smaalighed, rethaveri og forkrøbling af det menneskelige. Det er værd at mærke sig, at historien er skrevet i en periode, der i endnu højere grad end vor svor til fremskridtet og til en politik, der som maal satte »den størst mulige lykke til det størst mulige antal mennesker«. Pontoppidan var en tvivler; naturligvis maatte han ogsaa tvivle om eksistensen af det fremtidens lykkeland, man stræbte og stræber imod.

For historiens to hovedpersoner aabnes efter forvandlingen horisonter saa vide, at Pontoppidan kun kan beskrive dem i ubestemte vendinger. Der tales om »det eviges hvileløshed« og om at »aabne sindet ud mod uendeligheden«. Hvad der nu end kan ligge deri — klart er det, at her er udtrykt et anfægtet forhold til det hinsidige, en opfattelse af mennesket som et jaget, et hjemløst væsen. Og af menneskelivet som en uopklaret og uopklarlig gaade.

Hvilken essens kan da uddrages af denne livets og dødens aroma? For mig at se den, at kun i anfægtelsen oprejses mennesket. Den, der ophører at være anfægtet, ender som moralist. Det ske sent.

Pool Bendix Knudsen.

Danmark og Europa.

Ved det radikale venstres nytårsstævne paa Nyborg strand i aar var der arrangeret en rundbordssamtale mellem forfatteren Peter P. Rohde, seminarirektor M. Bredsdorff og undertegnede. Emnet for samtalen var følgende spørgsmål: »*Er dansk folkestyre og kulturliv saa forankret, »at det kan holde til« et større europæisk kulturelt, økonomisk, folkeligt og politisk samarbejde?*»

Efter anmodning bringes nedenfor min indledning til samtalen.

Bag spørgsmaalene ligger en uudtalt forudsætning, nemlig den: at det danske folk ejer kulturelle værdier, som det er værd at værne. Mener man som ambassadør Bartels i Paris, at *vi intet* kulturelt har at miste ved at slutte os til fællesmarkedet, fordi vi ingen særpræget dansk kultur ejer, saa er der jo ikke noget at drøfte. Imidlertid mener de fleste nok som Erik Eriksen, der i sin nytårshilsen skrev: »Jeg anser vor folkelige arv for at have et saadant værd, at den nok skal hævde sig.« Men kultur og folkelig arv er jo ikke haandfaste ting, der kan passe sig selv. De er, som alt levende, kun til, saalænge de kan udfolde sig efter deres væsens lov.

Ingen venter, at de stillede spørgsmaal kan besvares med et uforbeholdent ja eller nej. Nu er det, der skal drøftes her, jo iøvrigt ikke, hvor værdifuld den arv, vi maatte eje, er, men de vilkaar, vort folkeliv og folkestyre faar i det nye Europa — altsaa hvordan det samarbejde, vi skal med i, bliver ordnet. I de første aaringer sker der næppe store ændringer; men tænker vi paa, hvad der kan ske i det lange løb, er der unægtelig mange ubekendte.

Romtraktaten taler direkte kun om de økonomiske problemer, den antyder de politiske, men er komplet tavs angaaende de kulturelle, og det er forstaaeligt. Tanker er jo todfrie, og udførsel og indførsel af aandelige værdier kan ikke ordnes efter paragraffer. Iøvrigt overskylles vi jo i forvejen af udenlandsk kultur i form af film, melodier,

bøger, kunst m. m. Det bliver svært at nævne en kulturværdi, der er dansk og kun dansk. Naar det særligt danske skal bestemmes, bliver resultatet ogsaa som regel noget med et særligt »folkelyne«, noget med »lune« og »humor« samt en vis jævn og kammeratlig maade at omgaaes hinanden paa. Ligesom de enkelte af os har en mængde meninger og tankegods fælles med andre, der lever i samme miljø, og kun evner at gribe ganske lidt, som vi kan give en virkelig personlig form og farve, saadan er store kulturstrømninger fælles for vestens folk, og ingen — allermindst et lille folk — kan drømme om at være selvforsynende med den aandelig næring. Det afgørende er, at det enkelte folk ejer vilje og evne til at gribe og modtage, hvad de har brug for af de fælles værdier, og helt frit at forme og tilpasse dette efter deres eget behov. Vil det klima, vi gaar ind under i Neuropa, være gunstigt eller ugunstigt i saa henseende — det er spørgsmaalet.

Det har vakt nogen undren og kritik, at røster netop fra folkehøjskolerne har givet udtryk for ængstelse ved den paatænkte indtræden i fællesmarkedet. Det er naturligvis ikke tungtvejende, naar regeringsdirektør E. Hessenauer ved et møde i Glücksborg udtaler: »at den danske folkehøjskole er bange for, inden for fællesmarkedet at miste sin danske folkesjæl, og at disse skoler under et forhærdet trodskomplex opelsker anti-tyske følelser i befolkningen«; men der er nok mange, der undrer sig over, at disse jo da ellers saa selvsikre forvaltere af netop en særlig dansk kulturindsats, skulle være bange for den intime kontakt med det nye Europa.

Nu er forholdet nok dette, at det ikke i første linie er den nærliggende mulighed, at vi kommer med i fællesmarkedet, der har voldt ængstelse, men den kendsgerning, at denne sag, der — hvordan man end stiller sig — er den mest betydningsfulde og mest skæbnesvangre, vort folk har staaet overfor — nogle siger »i tusinde aar« — er bleven behandlet, som om det kun drejede sig om priserne paa vor landbrugsexport — og det har virket forstemmende. Nu er ganske vist landbrugsexporten af fundamental be-

tydning for vor levefod; men desværre er landbrugets kaar inden for fællesmarkedet endnu ganske usikre. Det eneste sikre er vel, at kaarene udenfor ville blive endnu trangere, end de tegner til indenfor. Det er meget tilfredsstillende, at diskussionen om disse emner i den senere tid er taget op paa et bredere plan og i videre kredse end tidligere. For selv om drøftelserne i pressen og paa mange møder ikke kan ændre den nødvendighed, der synes at være over os, saa kan de dog hjælpe til at klare valget. Og hvis situationen er den, at der i realiteten intet valg er, saa kan de forberede sindene paa de vilkaar, vi fremtidigt skal leve under. Intet folk — heller ikke vi — kan staa isolerede i fremtidens verden, vi maa i alle tilfælde med ind i en større sammenhæng.

Det økonomiske livs grundord er samarbejde, ligesom frihed er aandslivets grundord og lighed er retslivets. Grundordene kendes paa, at det, de betegner, er absolut nødvendigt for den paagældende funktion i samfundet, og at der egentlig ikke kan være for meget af dette nødvendige. Hvad enten vi tænker paa kunst, videnskab eller religiøst liv, saa kræver aandsliv ubetinget og ubegrænset frihed for at trives. Paa samme maade kan der egentlig ikke blive for meget samarbejde, om det økonomiske liv helt skal udfolde sine muligheder. Et forenet vesteuropa er ingenlunde nok. Hvert jerntæppe eller toldskranke, der hindrer samarbejde ud over hele kloden, gør jordens befolkning, taget som helhed, lidt fattigere end fornødent.

Saa langt er sagen klar nok, men samarbejde kan have mange former, og det er disse former, der har interesse, og som maa vurderes, ogsaa naar det er vilkaarene for det kulturelle liv, der skal undersøges.

Som yderpunkter for samarbejdsformer kan nævnes de totalitære, som dyrkes øst for jerntæppet, og de demokratiske, som vi drømmer om at virkeliggøre vest for — og da især i de nordiske lande. Det demokratiske kan kortest bestemmes som: »de frie mænds frie samarbejde«. Som eksempel kan nævnes et andelsmejeri. Den opgave, den enkelte landmand ikke rigtig kan magte alene, løses her i

fællesskab, saa den lille bedrift faar den større bedrifts fordele, men iøvrigt bevarer sin selvstændighed. Det ville være rationelt, om landene paa tilsvarende maade samarbejdede, saa afsætningsmarkederne bliver store nok til en effektiv produktion — altsaa dannende statsforbund til løsning af økonomiske opgaver. Det maa imidlertid desværre betones, at Romtraktatens sigte ikke er et statsforbund i andelsselskabets lignelse, men en forbundsstat med politisk sigte. Den hollandske udenrigsminister P. H. Spaak udtalte fornyligt i et møde i Berlin: »at de nationer, der søger optagelse i det europæiske fællesmarked, maa gøre sig klart, at Rom-traktaten ikke bare er en økonomisk traktat, men udgør begyndelsen til et forenet Europa, hvilket vil sige, at traktatens politiske aspekter næsten er endnu mere vigtige end de økonomiske«.

Nu kunne en forbundsstat jo da godt være bygget paa og styret efter demokratiske principper; men dels vil en forbundsstat spænde ud over adskilligt flere omraader end de rent økonomiske, dels er det vanskeligt at føle sig helt tryk ved demokratiet indenfor »de seks«. Vesttyskland vil — som den i baade militær og økonomisk henseende stærkeste stat — baade efter sin egen og andres mening blive den toneangivende stat i Neuropa. Og som historien har formet sig, har der ligesom ikke været tid og ro til, at demokratisk tankegang har kunnet bundfælde sig i det tyske folk. Man kunne godt tænke sig den situation, hvor det ikke ville være videre betryggende at skulle være medkautionist for Tysklands politiske planer. Her maa vi haabe, at Englands tilslutning kan give fornøden balance.

Selv ivrige fortalere for Danmarks tilslutning til de seks vil gerne indrømme, at indmeldelsen vil rumme problemer i grænselandet. Tænker man paa sønderjydernes danske sindelag, er der ingen grund til bekymring. Sønderjyderne er vant til presset sydfra, vant til kulturkampen, og de klarer sig nok, selvom det engelske sprog for tiden, efter forældrenes ønske, trænges tilbage i skolerne til fordel for tysk, og jævne bønderkoner gaar i aftenskole, ivrige efter at lære tysk, saa de med større udbytte kan følge det tyske

fjernsyn. Paa andre omraader kan der imidlertid nok være grund til nogen ængstelse. Nogle faa ret beskedne tyske industriforetagender nord for Skelbækken, og tyske medhjælpere paa gaardene, ville kunne forvandle det tyske mindretal i de sogne, hvor de i forvejen ejer det meste af jorden, til et tysk flertal, — og dette kan ikke ske uden kulturelle følger. Gaar vi med i fællesmarkedet, kan og skal vi naturligvis ikke forsøge at standse kulturbølgen fra syd. Vort eneste værn er da, som nu, at gøre det kulturelle arbejde ligesaa godt eller bedre, end vore sydlige naboer. Det kan vi, om vi har viljen dertil og er rede til at ofre de økonomiske midler, som ogsaa her kræves. Iøvrigt bør det jo ikke forties, at flere af de ledende i det danske kulturarbejde syd for grænsen ser fremtiden i møde med ængstelse.

Egentlig burde vi jo være jublende glade, naar vi nu tænker paa vort folks fremtid: Det er jo en stor glæde, der forkyndes for hele folket: Fred paa jord mellem folkeslagene (i alt fald i Vesteuropa), og i menneskene en god vilje til samarbejde (i alt fald mellem dem, der hører til indenfor toldunionen). Men det er, som om glæden ikke rigtig vil udfolde sig. Vantroen stikker aabenbart dybt i nogen af os — selv om ogsaa vi længes efter et trygt verdensomspændende samarbejde.

Et par aarsager til den manglende glæde kan maaske antydes:

Et sammenhold kan skabes gennem et ønske indefra eller et tryk udefra. Overfor fællesmarkedet spiller begge aarsager vel ind, men angsten for Sovjet er i alt fald en væsentlig faktor. Det kan til tider være nødvendigt at ruste i fællesskab, baade økonomisk og militært. Men det sammenhold, der skabes af fælles fjende og fælles frygt, brister den dag, trykket viger. Og det tryk, der nu hviler over os, varer ikke bestandigt, og derfor burde modforanstaltningerne vel ogsaa være tidsbegrænsede; men naar døren smækker i bag os i fællesmarkedet, findes der ingen nøgle, der igen kan lukke op — hedder det rammende i Jens Kirks gengivelse af § 240 i Romtraktaten.

Saa er der for det andet den utilfredsstillende situation, at vi alle kan vide, at det er de langsigtede politiske planer i fællesmarkedet, der er det betydningsfulde; men de argumenter, vi har anvendt for og imod har hidtil næsten udelukkende været kortfristede økonomiske. Neuropa er en stor verden for os, men det er jo ikke hele verden og næppe heller den betydningsfuldeste del af fremtidens verden. Tyngdepunktet maa vel her blive de nye folk og stater — og de gamle med — i Asiens og Afrikas vældige folkehav. Er der i dag, set i historisk perspektiv, noget mere afgørende, end *hvem* der kommer til at lede udviklingen af disse vældige folkemasser, der nu er ved at træde ind paa historiens skueplads. Vender de sig mod vest eller øst?

Fællesmarkedets talsmænd betoner da ogsaa, at de ingenlunde glemmer u-landene, tværtimod. De er indforstået med, at der maa ofres milliarder for at hjælpe u-landenes fattige befolkning til en taalelig levestof; men man maa da først sikre sig indenfor toldmuren for at kunne tjene de mange penge, der skal til. Men u-landenes folk taler om »de rige mænds klub« og føler vel hjælpen som smuler, der kastes til dem fra den rige mands bord. Man kan være bange for, at den fattige Lazarus rejser sig og lister hen til naboen mod øst, og der vil man sikkert fortælle ham, at her vil han rigtignok blive anderledes godt og kammeratligt behandlet end hos hans tidligere herrer.

Der tales allerede nu om, at den høje toldmur om fællesmarkedets lande nok burde sænkes inden længe, og det er da rigtigt. Naar snart hele den vestlige verden direkte eller indirekte kommer indenfor, hvad skal saa muren tjene til? Beskyttelsen kan jo da ikke være vendt mod de folk, man siger, man vil hjælpe.

Nogle af os har vel drømt om, at det skulle være Norden og ikke Tyskland, der skulle vise vej ind i det nye Europa. Nordens vej har ikke sigtet mod en nordisk forbundsstat — tværtimod. I dette aarhundrede er Sverige og Norge bleven adskilt, Danmark og Island ligeledes. Netop naar hvert folk ejede frihed og selvstændighed, saa blev der mulighed for et tillidsfuldt demokratisk samarbejde. Store

resultater er ikke naaet endnu, men maaske var een af aarsagerne til, at militæralliance og toldforbund bristede, at der endnu nogle steder var en rest tilbage af angst for at blive overvældet af de andre.

Det er sent nu, men ville det ikke være muligt — omend i den tolvte time — at Nordens folk fandt sammen og i fællesskab førte forhandlinger med de seks — selv om deres status ikke er og vel vanskeligt kan blive den samme i dette forhold. I fællesskab ville de nordiske folk kunne tale med myndighed om, at vejen frem ikke er en forbundsstat under tysk hegemoni, men et *statsforbund* til løsning af praktiske økonomiske fællesopgaver. Og hvis det bristede — ja Danmark kan ikke staa udenfor alene. Det ville — foruden de store økonomiske vanskeligheder — let kunne forstaaes (eller misforstaaes) som en invitation til anden side. Men sammen med det øvrige Norden ville stillingen være anderledes, omend stadig vanskelig — især for landbruget. Ganske vist maa landbruget være indstillet paa omstilling ogsaa inden for fællesmarkedet, men her faar landbrugerne antageligt mere tid og bedre raad til ændringerne. Iøvrigt skulle de nordiske folks fremtid ikke tegne sig trøstesløst, selv om de stod uden for »de rige mænds klub«, naar de — relativt ubelastede af imperialismen og kolonistyren — søgte samarbejde med de nye stater, der er rige paa raastoffer og fattige paa penge. Det er ikke svært at se vældige perspektiver baade menneskeligt og økonomisk i et saadant samarbejde. Det er jo dog menneskeligt liv og lykke, det bør dreje sig om. Hvorfor skulle egentlig de enkelte mennesker og de smaa folk være ivrige for at komme med i en kæmpestat? Man kan indvende, at det vil tage lang tid, inden et saadant samarbejde bliver bæredygtigt, og det er sikkert rigtigt; men vi er jo rede til at tage stilling til vort folks fremtid — om ikke for evigheden — saa dog til vor histories afslutning, og der skulle jo da gerne være længe til.

Ja, men det var jo kulturen, vi skulle drøfte? Jeg har i denne forbindelse ikke noget at sige om kulturen. Det afgørende er, at vi bevarer vort folkestyre og vor frihed

til at organisere vort arbejde, som det passer os — saa klarer kulturen sig nok — om vi har nogen — værd at værne.

Ja, men det nytter ikke at tale om Norden nu, det er ønsketænkning, og »praktisk politik er det muliges kunst«. Ogsaa det er rigtigt; men maaske kan det at drømme om det umulige — at se syner — give mod og kræfter til at naa det bedst mulige.

J. Th. Arnfred.

Wright Mills' tanker om den amerikanske middelstand

Gennem hele det 19. århundrede var USA i den amerikanske bevidsthed, og efterhånden også i den europæiske, frihedens store og gode land. Her var de liberalistiske tanker virkeliggjort. Det europæiske samfund, hvori disse tanker var fostret, havde overhovedet ikke kunnet være med i skabelsen af det frihedens samfund, som havde lyst for de liberalistiske tænkeres blik. USA, eller som man fejlagtigt siger, Amerika, havde først taget skridtet. Med uafhængighedskampen var det amerikanske samfund gået ind i en ny frihedens æra, hvor der var plads for alle, der havde evner. Den engelske forfatter Burke talte ligefrem om amerikanerens »vilde trang til frihed«. Frihedsprincippet var blevet knæsat i den korte, men vigtige menneskerettighedernes erklæring, der indledede koloniernes uafhængighedserklæring af 1776. Efter frihedskrigen med England blev disse principper indført i staternes forfatninger og i den fælles forfatning, der bandt dem sammen. Kun en enkelt plet blev tilbage, negerslaveriet, noget, der blev rettet gennem Nordstaternes idealistiske krig mod Sydstatene. Herefter var frihedens samfund skabt, den mest uafhængige, modne og individualistiske mennesketype i historien kunne udvikle sig. Det var godt at leve i Guds eget land.

Dette billede er vist meget udbredt endnu i Europa. Når vi angriber den amerikanske materialisme og kapitalisme, lader vi gerne dette billede stå. Måske dækker det også gennemsnitsamerikanerens opfattelse af sig selv, hvad der dog ikke må forlede os til at tro, at det har fået lov til at stå uimodsagt. I slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede begyndte mere kritisk indstillede amerikanere at kigge forholdene efter i sømmene. Den ameri-

kanske myte blev taget i nærmere øjesyn, og som det så ofte går med myter, der stedes for en strengere prøvelsens domstol, viste den sig at blegne og give plads for et noget ændret, men til gengæld sandere billede. Det var særlig historikeren Charles A. Beard, der satte dette arbejde i gang. I sit interessante værk: »En fortolkning af den amerikanske forfatning ud fra økonomiske principper«, kommer han til det resultat, at folkene bag uafhængighedsbevægelsen ikke så meget var ledet af frihedsideer som af ønsket om økonomisk uafhængighed for sig selv. Frihedsideerne var dog udmærkede at føre i skjold, for under dække af dem kunne de økonomiske interesser sikres på en diskret måde. Betegnende er det, at de første valglove kun gav stemmeret til 5—6 pct. af befolkningen. I sit værk om den amerikanske civilisations opståen gennemførte Beard en lignende prøvelse på hele USAs historie.

Men dette var kun begyndelsen. Siden er selvansagelsen ført igennem til sin bitre konsekvens — foreløbig dog væsentligst i bøgerne. Ikke blot historien, men også det nuværende samfund blev undersøgt så grundigt, at vil man i dag fremhæve noget samfund, der indefra er blevet underkastet kritisk vurdering, må det være det amerikanske. Navne som Eric Fromm, David Riesmann, William H. White, Floyd Hunter, nævnes i dag som eksempler på kritikere, der på original måde har taget det moderne samfund op til vurdering. De leverer på sæt og vis en lige så indgående kritik som i sin tid Karl Marx, hvis værker mange af dem står i gæld til, særlig hans ungdomsværker, hvori det ikke i første række var økonomiske analyser, han beskæftigede sig med, men med spørgsmålet, hvordan tilfredsstillende samfundet menneskets trang til udfoldelse, og hvordan fratager det ham hans fundamentale materielle og åndelige fornødenheder?

En af de mest spændende i det selskab er sociologiprofessoren Wright Mills, der i sin trilogi: »De nye herskere«, »Fliparbejderen«, »Magtelisten« giver en sociologisk analyse af det amerikanske samfund i dag.

Når jeg mener, at der er grund til at beskæftige sig med

disse folk, skyldes det ikke en særlig uvilje over for USA (en sådan kunne vel finde andre og bedre veje at komme til udtryk), men den erkendelse, at USA mere og mere bliver det forbillede, Europa danner sig efter. Vi er økonomisk bagefter amerikanerne, men efterhånden som vi når de stadier, som de har passeret, overtager vi i vidt omfang det tilsvarende livsmønster. »Se på USA nu, så har du vor verden om 20 år,« siger man, og intervallet bliver stadig mindre. En direkte parallelisering kan naturligvis ikke foretages, selv om det ved nærmere eftertanke er forbavsende, i hvor høj grad vi ligner dem. Det er da i høj grad interessant at høre, hvad kritiske amerikanere mener om deres eget land.

Der er her særlig det midterste bind af Wright Mills trilogi, der skal omtales. I det første bind, »De nye herskere«, beskæftiger han sig med fagforeningslederne som den nye magtfaktor i det moderne samfund. Det er folk, der ikke er politisk interesseret, men som først og fremmest tænker på at skaffe deres folk en stedse større del af samfundets goder. Herved danner de en modsætning til de europæiske fagforeninger, i det mindste i deres tidligere udviklingsstadier.

I det sidste bind, »Magteliten«, fortælles om den forholdsvist lille kreds af mennesker, der på trods af demokrati sidder inde med den faktiske magt, folk, der, netop fordi de kender hinanden og for en stor del har samme idealer, gennem deres indflydelse har den reelle magt i samfundet. De afgør alle vigtige problemer, bl. a. den at »vejlede« offentligheden. De danner en magtgruppe så stærk, at selv USAs præsident, hvis han kommer på kant med den, ofte står magtesløs. Disse to bøger er meget spændende, men det er desværre ikke muligt at komme nærmere ind på dem her. Her skal væsentligst fortælles om den midterste i trilogien, »White Collar«, eller som den vist passende kan kaldes på dansk, »Fliparbejderen«, bogen om den nye amerikanske middelklasse, hvis ydre kendetegn er den hvide flip, og det, at den går med pænt tøj under arbejdet.

To ting, der har en vis sammenhæng, karakteriserer fliparbejderne. For det første har de ingen historie. De vokser lidt efter lidt ind i det moderne samfund uden at blive sig bevidst som historisk fænomen. De er ikke som bønderne og arbejderne knyttet sammen af en fælles historie og fælles historisk betingede idealer. Vi kender forholdet herhjemme fra; da bønderne og arbejderne i slutningen af forrige århundrede blev sig bevidst som klasser, skete det nok gennem fælles indsats for at forbedre de økonomiske og sociale kår (andelsbevægelse, fagbevægelse); men man havde et langt videre sigte. Arbejderne tænkte sig en fuldstændig omformning af samfundet. Fælles for begge parter var et kultursyn. Denne forening af den økonomiske og den kulturelle opfattelse bandt hver for sig de 2 klasser sammen i et stærkt klassebevidst fællesskab, hvis reminiscenser er kendelige endnu. Den nye klasse, fliparbejderen, der væsentligst omfatter funktionærerne, har ingen historie og ingen klassebevidsthed. Men hermed er vi ved det andet og dermed sammenhængende punkt. Fliparbejderne udgør ikke som bønder og arbejdere nogen socialt velafgrænset gruppe. Den omfatter alle fra kontorbudet til den administrerende direktør. Det er altså en uhåndterlig gruppe uden let-definerlige fælles interesser, hvis fællestræk er, at de udgør en ny klasse, der, uden nødvendig at eje noget, kan gå med udgangstøj under arbejdet, symboliseret i den hvide flip.

Ganske vist indbefatter gruppen folk i de højeste stillinger, men talmæssigt udgøres dens tyngdepunkt af folk i mere beskedne kår, først og fremmest funktionærer af lavere grader. Det er især de sidste, vi i det følgende skal beskæftige os med. Wright Mills undersøger nu disse folks holdning til spørgsmålet prestige. Med dette ord tænkes der på den almindelige opfattelse af et menneskes eller en klasses stilling på samfundets rangstige. Oprindeligt kunne funktionæren hævde sig som middelstandsmenneske og var både prestigemæssigt og lønmæssigt anset over arbejderen. Senere vandt arbejderen ind på ham, han fik råd til at klæde sig bedre, og der er nu ikke uden for arbejdet

ret meget, der i udseende skiller de to. Funktionærens prestige trues nu nedefra, og dette fremkalder naturligt nok en ømfindtlighed over for dette spørgsmål. Han svarer med stræbet efter succes, der naturligvis må manifestere sig som karrierejageri, vel at mærke den lille karriere. Arbejderen har ikke i samme omfang som funktionæren håbet om at komme frem. Funktionæren har på sin side ikke nogen klassefølelse, der kan holde ham tilbage fra karrierestræbet.

Funktionæren har gjort svinget med i opfattelse af, hvad der betinger succes. Det er ikke mere den uafhængige, stræbsomme personlighed med den uantastelige moral, der opfattes som succes'ens betingelse, men den »glatte« person, der forstår at sælge sig. Denne holdning må betales med tabet af uafhængighed og personlighed. »Succes betyder penge, og hvad der kan købes for penge, men fører uvægerligt til tab af integritet og måske af sjælelig sundhed. Succes er den blinde ende af en bred vej. Man vil have succes, men ved ikke, hvad man skal bruge den til.«

Det moderne samfunds udvikling, sammen med hvilken og i forbindelse med hvilken fliparbejderen har udviklet sig, karakteriseres af tre træk. 1. Rationalisering, teknisk og personalemæssigt. 2. Sanktivering, helliggørelse. Ud fra Fords udtalelse: »Der er noget helligt ved en stor virksomhed«, viser Wright Mills, at forretningslivet ofte omgives med irrationelle følelser, så de store virksomheder bliver til mål i sig selv. 3. Det alvorligste er nok det fænomen, der skjuler sig under betegnelsen manipulation. Mennesket har naturligvis altid været underkastet autoriteter. Der er dog den forskel, at man før i tiden som regel kunne erkende autoriteten, man var stillet over for den og kunne derfor reagere på den. I dag er den ofte anonym. Vi bliver manipulerede uden at vide det, fordi der er en tendens til, at vi optager det moderne samfunds idealer i os uden at vide af det eller uden at tænke over, at vi har dem. Det er nok noget, der hænger sammen med hele samfundsformen, men er først og fremmest betinget af de moderne massekommunikationsmidlers udvikling, aviser, radio, TV.

»Mellem bevidsthed og eksistens står kommunikation. . . . Den spejler samfundet, men udvælger, styrker visse træk ved at generalisere dem, ud af sit valg og gennem sin understregning skaber den verden.« Dette massemedium er noget altomfattende, upersonligt, der i vort samfund gennemsyrrer alt med passivitets konservatisme. »Folk er ikke åbne over for andre muligheder. De er stærkt forudindtagne for at høre og læse, hvad de er vant til.« De fleste kommunikationsmidler er i dag på konservative hænder, hvad der er naturligt nok, da det i dag koster store penge at eje og drive disse. Men det vil sige, at det er de økonomisk stærkeste kræfter, der foreskriver samfundet sine idealer på en sådan måde, at man slet ikke mærker, at man tilegner sig dem. Det er det, Wright Mills forstår ved manipulation. Vance Packard taler om de skjulte fristere, man kunne i denne forbindelse tale om de skjulte herskere. Passivitets konservatisme finder sin naturlige baggrund hos fliparbejderne, og efterhånden som tiden har taget kraften af arbejder- og bondebevægelsen, vil de formentlig bukke under, selv om de i modsætning til fliparbejderne *er* belastet med en revolutionær fortid.

Man kan nok med ret stor sikkerhed sige, at fliparbejderne ikke kommer til at bevirke nogen videre politisk fornyelse. Tidligere politiske bevægelser har sjældent fået deres program gennemført fuldstændigt, ja resultatet har ofte været såre beskedent. Nogen gange har det ved energisk indsats kunnet lykkes at få gennemført et værdifuldt reformarbejde. Noget sådant har fliparbejderne hverken interesse eller mulighed for. Wright Mills er i det hele taget skeptisk over for muligheden af politisk fornyelse. Ser vi på de tre mægtigste grupper i befolkningen, viser det sig, at ingen af dem er særlig interesseret i på radikal måde at omforme samfundet.

1. De herskende kredse, de folk, der har den virkelige magt og indflydelse, har jo aldrig været særlig interesseret i at lave om, da det vil rumme en risiko for, at det bliver nye folk, der kommer til magten.

2. De amerikanske fagforeninger (efterhånden også de

europæiske) er ikke politisk interesserede, men arbejder for at forbedre deres medlemmers økonomiske stilling gennem en stadig forhøjelse af lønnen. De er absolut ikke modstandere af kapitalismen, da kapitaldannelse giver mulighed for mere arbejde og større produktion, hvad der igen giver mulighed for øget andel af udbyttet. Man tænker og arbejder helt materialistisk på linie med mænd inden for forretningsverdenen. Derigennem, siger Wright Mills, er fagforeningerne, og dermed arbejderbevægelsen, blevet det bestående samfunds stærkeste støttepille.

3. Her står så fliparbejderen med sin politiske apati. Det ser altså ud til, at det er meget stærke konservative kræfter, der bærer vort samfund. Der er vel altid en tendens til, at de konservative kræfter vil dominere; men i forrige århundrede har der dog hele tiden været stærke revolutionære eller reformivrige kræfter, som man har været nødt til at lytte til. I vort samfund er befolkningen blevet passiviseret gennem forrige generations reformværk, der har skabt en livsform, der er næsten fuldkommen ud fra sine egne forudsætninger: et instrument, der ud fra konkurrenceprincippet ser det som sin fornemste opgave at øge produktion og forbrug. » . . . man anser det for en given ting, at det amerikanske samfund *skal* stræbe efter en bedre levestandard.« Gør samfundet det, er det ligegyldigt med resten. »Den mest afgørende kommentar, der kan fremsættes om den amerikanske stat, angår den udbredte offentlige ligegyldighed, som i dag i betydning overskygger både loyalitetsfølelse og oprørstrang. . . . Den anden verdenskrig var for største delen af det amerikanske folk en temmelig ureal affære, hvis mening man ikke begreb meget af.«

Selv om man ikke kan vente, at den nye middelstand giver anledning til ny partidannelse, må man vel vente, at den på et eller andet tidspunkt placerer sig politisk. Om dette spørgsmål siger Wright Mills lige ud, at det politiske parti, der vil have den og har noget at lokke den med, kan få den. Vi må her skelne skarpt mellem amerikansk og europæisk politisk opfattelse. Den amerikanske opfattelse går ud fra, at begge de to store politiske partier

skal være for hele folket og ikke som de europæiske skal henvende sig til en bestemt gruppe.

Jeg tillader mig at bryde fremstillingen og forsøge at vurdere den danske fliparbejder som politisk objekt. Her i landet er flere partier ved at få farten af, at der er ved at fremvokse en ny vælgerskare. Det kuldsejlede Hovedstadens Venstre var vel, bortset fra taktiske hensyn, fra Venstres side et forsøg på at få tag i hovedstadens befolkning. Og bag de indre stridigheder i partiet i disse år ligger vel en usikkerhed over for spørgsmålet om, hvor det skal placeres, efter at det har vist sig, at et stort parti ikke kan støtte sig på landbruget alene. De to partier, der synes mest bevidst at lægge deres politik til rette for at fange funktionærstemmer, er Socialdemokratiet og Det konservative Folkeparti. Gang på gang ser man direkte og bevidst udspil fra disse partiers side til fliparbejderne, hvad der for så vidt ikke er noget underligt i, da det nok er de partier, der lettest vil kunne tilpasse deres programmer til de nye krav. Indbydelsen skal nok blive fornyet i de følgende år, vi venter bare på at se, om den bliver modtaget. Hvis socialdemokraterne og de konservative kommer til at dele funktionærstemmerne, kan man sikkert betragte Poul Møllers opfordring til samarbejde som et forvarsel om en stedse snævrere tilnærmelse mellem de to partier. Er det for tidligt at spå om et regeringssamarbejde? Venstre har jo foreløbig ikke haft stort held til at trænge ind på brostenene. Også de mindre partier må følge udviklingen med opmærksomhed, da den centrumgående bevægelse vil mindske deres mulighed for at øve indflydelse. Deres medvirken vil blive mindre og mindre påkrævet. Kommunisterne har i og for sig givet et klart svar, idet Lenin lærer, at revolutionen må gennemføres af en forholdsvis lille revolutionær elite. Men hvad siger SF? Selv om de egentlig konservative kræfter bag De Uafhængige vel ikke har så stor grund til at uro sig over udviklingen, da en centrumgruppe naturligt ligger de konservative kræfter nærmest, kan man vel godt føle sig en smule bekymrede over udsigten til at komme til at stå udenfor.

Lad det være nok med dette lille politiske indskud. Wright Mills er naturligvis klar over, at problemet også har en kulturel side. Politik og kultur kan naturligvis ikke skilles, da det økonomiske-politiske slår ind overalt og omformer vor tilværelse efter behov. I sin træghed kommer den nye middelklasse uvægerligt til at væve med på et kulturmønster, hvori hovedtrækkene allerede er bestemt. Men er det nuværende samfund da ikke fortræffeligt? Det siger Wright Mills ikke direkte så meget om. Indirekte er hans holdning dog ganske klar. Det kritiske skarpsyn, han lægger for dagen i sin ubarmhjertige analyse af hulhederne i vor samfundsopfattelse, røber, at han står ganske på linie med sine kritiske landsmænd. Den moderne kapitalisme har fremelsket en livsform, der ikke er god for mennesket at være til i. Stræbet efter succes uden tanke for, hvad man skal bruge den til, fører til tab af mental sundhed. Vil man læse en forfatter, der ikke ligger så langt fra Wright Mills, men som ikke er så tilbageholdende med direkte at give udtryk for sine egne meninger, kan man ingen bedre vælge end Eric Fromm, hvis bog »Det sunde samfund« er en dybtgående tidsanalyse. Samfundet hæmmer menneskers udfoldelse og tillader ikke tilfredsstillelse af visse af de elementære behov, samtidig med at det udvikler erstatningsbehov, hvis tilfredsstillelse alligevel ikke gør mennesker tilfredse, men gør dem neurotiske.

Selv om man ikke så meget mærker pegepinden i Wright Mills bøger, appellerer de dog gennem fremlæggelse af kendsgerningerne til fortsat beskæftigelse med de problemer, der springer ud af dem. Det spørgsmål, de synes at rejse, kan formuleres som titelen på en bog af Aldous Huxley: »Hvad har De tænkt Dem at gøre ved det?« Det er altid selvransagelsens spørgsmål. Vil det føre til handling?

Hans Møller Christensen.

Trilogiens engelske titler er:

- »The New Men of Power« 1948.
- »White Collar« 1951.
- »The Power Elite« 1956.

VINDUET

FN om atomvaaben

Der er i efteraaret 1961 i De forenede Nationer vedtaget nogle resolutioner angaaende den fortsatte atomoprustning. Hovedindholdet af disse resolutioner fortjener en videre udbredelse og skal derfor refereres i det følgende; for de vigtigstes vedkommende skal der bringes et nøje referat af ordlyden.

Resolutionerne beskæftiger sig med spørgsmaalet om atomvaabenprøvernes standsning, spørgsmaalet om begrænsning af antallet af atomvaabenmagter samt spørgsmaalet om selve karakteren af atomvaaben-anvendelse i krig, hvilket sidste fører til en erklæring mod al atomvaaben-anvendelse. Resolutionerne er for størstedelens vedkommende udarbejdet af de lande i FN, som staar neutralt over for den nuværende Øst-Vest-konflikt, ligesom deres vedtagelse er gennemført hovedsagelig takket være saadanne landes stemmer.

Naar det gælder den tilslutning, resolutionerne har faaet, kan det sikkert hævdes, at nogle lande, foruden saglige motiver, ogsaa kan have haft propagandistiske eller alliance-mæssige motiver til at stemme henholdsvis for eller imod, eller til at undlade at stemme i de enkelte tilfælde. Ligeledes kan det hævdes, at dersom resolutionerne skulle bedømmes ud fra deres øjeblikkelige gennemførlighed, var de ikke meget værd, idet man ikke idag kan forvente, at de eksisterende atommagter uden videre vil give afkald paa muligheden af at foretage yderligere vaabenprøver og i givet fald muligheden for at anvende vaabnene i krig.

Alligevel maa resolutionerne forekomme meget værdifulde: De udtrykker — i et lidt knudret resolutionssprog, men alligevel klart formuleret — en opfattelse af atomvaabnernes og atomoprustningens karakter, som næppe kan sagligt imødegaaes fra nogen side. Netop saadan, som det i resolutionerne siges, maa Østblokkens og Natolandenes dispositioner tage sig ud set fra tredieparts side. De forslag og henstillinger, der opstilles i resolutionerne, maa derfor sikkert ogsaa anses for at udgøre væsentlige maalsætninger, som det kan være vigtigt at faa konstateret ved flertalsbeslutninger i De forenede Nationer, selvom de ikke er øjeblikkeligt gennemførlige allesammen.

Resolution I.

Fortsættelse af atomprøve-stoppet og staternes forpligtelse til at afstaa fra at genoptage prøverne.

Efter at have henvist til tidligere resolutioner om sagen, minder denne resolution om den baade alvorlige og vedvarende fare, som radioaktiviteten fra prøveekspllosioner paafører menneskeheden, samt om vaabenprøvernes uheldige konsekvenser for verdensfreden, idet de snarere forøger end formindsker den internationale spænding. Generalforsamlingen betragter det som bydende nødvendigt, at der ikke finder flere atomvaabenprøver sted.

1. Generalforsamlingen udtrykker derfor dyb bekymring og beklagelse over, at atomvaabenprøver er blevet genoptaget.
2. Man tilskynder alvorligt atommagterne til at afstaa fra yderligere prøver, indtil internationalt bindende overenskomster ang. atomvaabenprøver er afsluttet.
3. Man udtrykker tillid til, at atommagterne vil naa aftaler saa hurtigt som muligt ang. standsning af atom- og brintbombep prøver under passende international kontrol.
4. Man opfordrer de implicerede stater til energisk og hastigt at beskæftige sig med de nødvendige bestræbelser for at afslutte saadanne overenskomster.

Vedtaget den 6. november 1961.

For: 71 (bl. a. Sverige, Norge, Danmark og Canada, mange neutrale).

Imod: 20 (Sovjetblokken, England, Frankrig, USA m. fl.).

Stemmer ikke: 8 (bl. a. Belgien, Holland, Cuba, New Zealand).

Resolution II.

Afrika som atomvaaben-frit omraade.

Indledningsvis mindes der om tidligere resolutioner angaaende nedrustning og atomvaabenprøver (Frankrigs prøver i Sahara) og angaaende forebyggelse mod yderligere spredning af atomvaaben. Især omtales resolutionen af 27. oktober 1961, som udtrykker, at baade hensynet til menneskehedens fremtid og hensynet til de fundamentale principper for international ret lægger et ansvar paa alle stater, der udfører handlinger, som — ved forøgelse af det radioaktive nedfalds mængde — kan have skadelige biologiske virkninger for nuværende og kommende generationer af mennesker i andre stater. Der udtrykkes bekymring for den nuværende atom-rustning og for den mulige spredning af kernevaaben samt for genoptagelsen af kernevaabenprøver paa det afrikanske kontinent, der nu er ved at faa sin selvstændighed.

Det erkendes som en nødvendighed at beskytte Afrika mod at blive

inddraget i den ideologiske kamp mellem de magter, der har engageret sig i rustningskapløbet, specielt atomvaaben-kapløbet. Opgaverne i forbindelse med den økonomiske og sociale udvikling i Afrika kræver den uafbrudte opmærksomhed hos de afrikanske stater, der som det skal lykkes dem at opfylde deres maal og at deltage fuldtud i opretholdelsen af international fred og sikkerhed.

Generalforsamlingen opfordrer derfor De forenede Nationers medlemslande til:

- a) At afstaa fra enhver form for atomvaabenprøver i Afrika.
- b) At afstaa fra at benytte afrikansk landomraade, søomraade og luftrum til afprøvning, oplagring eller transport af atomvaaben.
- c) At betragte og respektere det afrikanske kontinent som et atomvaabenfrit omraade.

Vedtaget den 24. november 1961.

For: 55 (bl. a. Sverige, Norge, Danmark, mange neutrale, sovjetblokken).

Imod: 0.

Stemmer ikke: 44 (bl. a. de fleste Nato-lande, den franske unionslande, syd- og mellemamerikanske lande).

Resolution III.

Erklæring om forbud mod brug af atombomber og brintbomber.

Generalforsamlingen henviser til sit ansvar under De forenede Nationers pakt for opretholdelsen af international fred og sikkerhed; ligeledes erindrer man om sit ansvar med hensyn til overvejelserne af principperne for nedrustning.

Det udtrykkes med alvorlig bekymring, at eftersom nedrustningsforhandlingerne indtil nu ikke har naaet noget tilfredsstillende resultat, har rustningskapløbet, især atomvaabenkapløbet, naaet et faretruende stade, som kræver alle gennemførlige sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af menneskeheden og civilisationen mod risikoen for atomkrig.

Generalforsamlingen minder om, at brugen af masseødelæggelsesvaaben, som medfører unødigt menneskelig lidelse, tidligere er blevet forbudt som værende i modstrid med humanitetens love og principperne for international ret. Saadanne forbud findes som internationale deklamationer og bindende overenskomster som St. Petersborgdeklamationen af 1868, Bryssel-konferensens deklamationer 1874, konventionerne fra Haag-freds-konferencerne i 1899 og 1907, Genève-protokollen af 1925, som flertallet af nationer stadig tilslutter sig.

Generalforsamlingen gør opmærksom paa, at anvendelsen af atombomber og brintbomber ville sprede lidelser og ødelæggelser i flæng over menneskeheden og civilisationen i et endnu større omfang end

anvendelsen af de vaaben, som i de førmtalte internationale deklamationer og overenskomster er erklæret i modstrid med humanitetens love og en forbrydelse mod international ret.

Generalforsamlingen udtrykker den overbevisning, at anvendelsen af masseødelæggelses-vaaben som atom- og brintbomber er en direkte fornægtelse af de høje idealer og maal, som FN er grundlagt for at gennemføre gennem beskyttelsen af de skiftende slægter mod krigens svøbe og gennem bevarelsen og ophjælpingen af deres kulturer.

1. Generalforsamlingen erklærer derfor, at

- a) anvendelsen af atom- og brintbomber er i modstrid med De forenede Nationers aand, bogstav og maal og derfor en direkte krænkelse af De forenede Nationers pagt;
- b) anvendelsen af atom- og brintbomber ville overskride selve krigens rammer og medføre vilkaarlige lidelser og ødelæggelser for menneskeheden og civilisationen og derfor være i modstrid med reglerne for international ret og humanitetens love;
- c) anvendelsen af atom- og brintbomber i en krig er rettet ikke blot mod fjenden, men ogsaa mod menneskeheden som helhed, eftersom de folkeslag, der ikke er direkte deltagere i en saadan krig, vil blive udsat for alle de ulykker, som forvoldes ved anvendelsen af saadanne vaaben;
- d) enhver stat, som anvender atom- og brintbomber, maa anses for at krænke De forenede Nationers pagt, at handle i modstrid med humanitetens love og at begaa en forbrydelse mod menneskeheden og civilisationen.

2. Generalforsamlingen anmoder generalsekretæren om at forhøre sig hos medlemsstaternes regeringer angaaende deres syn paa muligheden af at afholde en speciel konference for at undertegne en konvention om forbud mod anvendelse af atomvaaben til krigsformaal samt at meddele resultaterne af et saadant rundspørge til generalforsamlingen paa dens 17. samling (efteraaret 1962).

Vedtaget den 24. november 1961.

For: 55 (bl. a. en lang række neutrale lande, sovjetblokken).

Imod: 20 (bl. a. de fleste Nato-lande, Spanien, Formosa, Sydafrika).

Stemmer ikke: 26 (bl. a. Sverige, Norge, Danmark, de fleste syd-amerikanske lande, Østrig, Pakistan).

Resolution IV.

Spørgsmaalet om nedrustning.

Generalforsamlingen udtrykker først sin overbevisning om, at alle forholdsregler bør tages, som kan standse yderligere kernevaabenprøver og forhindre den yderligere spredning af kernevaaben. Man

erkender, at de lande, som ikke besidder kernevaaben, har en alvorlig interesse og betydelig opgave at udføre i forberedelsen og gennemførelsen af saadanne forholdsregler.

Generalforsamlingen udtaler som sin tro, at et initiativ, taget af disse lande, vil lette tilslutningen hos atommagterne til at afbryde alle kernevaabenprøver og til at forhindre enhver øgning i antallet af atommagter. Man noterer sig forslaget om, at der skal foretages et rundspørge angaaende de betingelser, under hvilke lande, som ikke besidder kernevaaben, vil være villige til at afgive særlige løfter om at afstaa fra fremstilling eller anden fremskaffelse af saadanne vaaben og at nægte i fremtiden at modtage kernevaaben paa deres territorier paa nogen anden nations vegne.

1. Generalforsamlingen anmoder derfor generalsekretæren om at foretage en saadan forespørgsel saa hurtigt som muligt og at forelægge en rapport om resultatet over for nedrustningskommissionen ikke senere end 1. april 1962.
2. Generalforsamlingen anmoder nedrustningskommissionen om at tage saadanne yderligere forholdsregler, som maatte blive berettigede i lyset af denne rapport.
3. Generalforsamlingen opfordrer atommagterne til at yde deres bedste samarbejde og hjælp med hensyn til gennemførelsen af denne resolution.

Vedtaget den 4. december 1961.

For: 58.

Imod: 10.

Stemmer ikke: 23.

(De forenede Nationers informationskontor har ikke kunnet meddele, hvordan de enkelte lande har stemt i dette tilfælde.)

G.

Søren Kierkegaard og den menige mand

Forfatteren Jørgen Bukdahl har i efteråret på Munksgaards forlag udsendt bogen »Søren Kierkegaard og den menige mand«. Den har overalt i pressen fået meget fine anmeldelser. 1. oplag er udsolgt, og 2. oplag er i trykken.

Vi bringer her uddrag af en anmeldelse, som forfatteren Villy Sørensen har skrevet i Berlingske Tidendes kronik.

Jørgen Bukdahl har med sin ny bog »Søren Kierkegaard og den menige mand« leveret en væsentlig berigtigelse til den gængse Kierkegaardopfattelse. Det må virke chokerende på de fleste at læse, at »mer end nogen anden herhjemme er Kierkegaard i taktslag med det revolutionære Europa op imod og omkring 1848«. Den konservative Kierkegaard, der i 1846 skrev: »Et Oprør vilde i Nutiden være det Utænkeligste af Alt!« Men det gælder for Kierkegaard som for H. C. Andersen — der ifølge Georg Brandes heller ikke forstod betydningen af året 1848 — at de havde deres samtids problemer som en pæl i kødet. Det er let for en marxist, som f. eks. Th. W. Adorno, at forklare Kierkegaards »subjektivitet« som udtryk for rædsel for den sociale virkelighed, men således har han kun forstået bogstaven og ikke fattet meningen. Jørgen Bukdahl har adskillige gange skrevet, at »subjektiviteten er usandheden«, og Kierkegaard har gjort det samme, hvad de fleste har overset. Den sande subjektivitet består nemlig ikke i at være tilfreds med sig selv, men i en stræben mod at virkeliggøre selvet, den »indre selvbestemmelse«, som Bukdahl siger, og selvet realiseres kun i forhold til det almene, selvet *er* det almene, det egentlige menneskelige, som menigmand er nærmest ved og den »dannede« længst fra.

Kierkegaard skriver: »Jo mere Dannelse og Viden, jo vanskeligere at blive Christen«, og tilsvarende: »Jo mere Begunstigelse, jo vanskeligere at blive Christen«, og disse skriftsteder kan naturligvis tages til indtægt for megen konservatisme og misforstås i retning af, at kristendommen skulle være noget historisk tilbagelagt, som Kierkegaard krampagtigt ville fastholde. Men Kierkegaard forstod naturligvis, at »dannelsen« var det ydre vilkår, og at problemet var at

fastholde, at nok så megen dannelse, viden og begunstigelse ikke ændrede de indre vilkår. I forhold til det væsentlige bliver mennesket ved at være lige enfoldigt, hvad den dannede og begunstige har lettest ved at glemme, den vise derimod er den, der ved af, at han stadig er lige enfoldig, mens den enfoldige blot er det. Her hører kategorien »den menige mand« hjemme, hvis centrale betydning i den Kierkegaardske tænkning næppe nogen har set — eller skrevet om — før Bukdahl. For at belyse Kierkegaards forhold til vaudeville-tidens dannelse, hvis fornemste repræsentanter var Mynster-Martensen, Heiberg og Madvig, drager Bukdahl de to småskrifter »Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv« (om fru Heiberg) og »En literair Anmeldelse« (af fru Gyllembourgs roman »To Tidsaldre«) frem. Det sidstnævnte skrift, hvori samtiden stilles over for revolutionstiden som refleksion over for lidenskab, er et af de første udtryk for den samtidskritik, der har været på mode lige siden, og hvis indhold ret beset stadig er det samme: hvordan kan det hele menneske, *eksistensen*, komme til sin ret i det gennemreflekterede og — som vi ville tilføje — gennemspecialiserede samfund, hvordan bevare sin menneskelige enfoldighed i al denne forvirrende mangfoldighed, i alt dette udvortes spektakel?

Når Bukdahl mener, at Kierkegaard skrev »for folket«, må det nok forstås på den måde, at det var det folkelige, han gik ind for, thi naturligvis var det de dannede, han skrev for, eftersom de var ene om at kunne læse ham. Den menige mand måtte gennemgå dannelsens skole for at forstå ham med hovedet, men ville samtidig få sværere ved at forstå ham med hjertet — og det er jo netop denne splittelse mellem følelse og forstand, som bøgerne handler om. Problemet er stadig det samme, ja, det er større nu — og derfor kan man nu udgive Kierkegaard i folkeudgaver: stigende folkeoplysning (for nu ikke at sige dannelse) fører til en sænkning af niveauet, og det folkelige fortrænges af det populære. Corsarstriden, der pinte Kierkegaard, fordi det under den lykkedes den dannede opinion at pudse menigmand på ham, er et første udtryk for det moderne misforhold mellem åndsarbejderen og folket, der af opinionen dresseres til at opfatte åndsarbejderen som folkefjende, når han anser det folkelige for at være noget mere end det populære.

Jørgen Bukdahl citerer Kierkegaards mange kærlighedserklæringer til den menige mand, der dog i længden ikke kan undgå at virke lovlig patetiske og selvretfærdige. I sidste instans var det vel ikke så meget de enkelte mennesker som »den enkelte«, ikke så meget folket som det folkeliges kategori, der lå ham på sinde, men det rokker ikke ved intentionen og heller ikke ved Bukdahls opfattelse. Når han kan sidestille Kierkegaards indsats ikke blot med Andersens og Grundtvigs, men også med Marx' og Engels', kan det for et overfladisk blik tage sig ud som overfladiskhed, men det er noget langt

dybere. Bukdahl forstirrer sig ikke på meninger, men har blik for holdningen bag dem, og det er netop forskellen mellem den dannede og den vise, mellem den, der kun reflekterer, og den, der formår at tænke selv. De store meningsforskelle, der sønderdeler verden, forekommer på dette grundlag at være en frugt af den overfladedannelse, der er modsætning til kultur, af den kvantitetsdyrkelse, der er modsætning til kvalitet, af den leflen for massen, der er det modsatte af kærlighed til folket. Bukdahl har i årevis arbejdet på at opløse de stivnede grundløse meninger, lad så være, at hans berigtigelse undertiden kan forekomme lidt for »rigtige«. Han er ofte blevet opfattet som excentrisk, men måske fordi han er det centrale nærmere end de fleste. Han var den rette til at satirisere over den udvendige Kierkegaard-litteratur: hans egen Kierkegaard-bog hører til de forholdsvis få, der virkelig kommer sagen ved.

Villy Sørensen.

Året november 1960—oktober 1961

Det blev nævnt i årsskriftet for 1960, at de to sidste nybygninger gymnastiksalen og Sydgården blev taget i brug i november 1960. De to nye bygninger ligger i række med Vestgården og Blågården, vest for skolen. Sydgården indeholder en lærerlejlighed, hvor nu Mary og Georg Wulff bor, samt plads til 20 elever. Hermed er vi altså foreløbig færdig med den byggeplan, der blev lagt i 1956. Skolen er nu udbygget, så der er plads til 310 elever. Desuden er der i private boliger plads til ca. 20 elever. Endnu mangler vi at få moderniseret et par af de gamle bygninger, men ellers skulle byggeriet kunne ligge stille nogle år.

Askov højskoles byggeregnskab maj 1956—april 1961 ser således ud:	
Vestgården og Blågården 1956	687.096,86
Studiegården og Østgården 1957	227.255,54
Forstanderbolig + repræsentationslokaler 1958	236.208,65
Køkken og spisesal 1958—59	750.814,31
Kontor, dagligstue, tårnfløj, cykelstald m. m. 1959	633.885,31
Gymnastiksal 1960—61	200.163,30
Sydgården 1960—61	271.550,37
Fjernvarmeanlæg 1956—61	200.139,69
Kloakanlæg 1956—61	29.879,34
Haveanlæg, gårdsplads, veje, havemure m. m.	120.959,05
Fællesomkostninger (kurstab m. m.) 1957—61	274.343,01
Inventar ialt 1957—61	379.672,22
Jordkøb 1960	35.573,43
Køb af Møllehuset 1958 (incl. omk.)	100.594,52
Køb af Askovhus 1960	68.000,00
Istandsættelse af gamle bygninger ialt 1956—61	358.656,21
Ialt til nybyggeri og modernisering	<u>kr. 4.574.791,80</u>

Pengene til dette byggeforetagende er fremskaffet således:

Statslån ialt	2.481.500,00
Kreditforening (Jydsk grundejer) nyt	900.000,00
— — overtaget..	<u>25.064,81</u>
Installationslån overtaget ved nykøb	6.438,00
Privatlån (J. Th. Arnfred) overtaget ved nykøb	25.000,00
Byggefond (gaver og lotteri)	445.233,79
Skolens indskud	691.555,20
	<u>kr. 4.574.791,80</u>

LÆRERSTABEN 1961—62

Ovenfra fra venstre mod højre: Thormod Christensen, Klaus Hoffmeyer, Niels Højlund, Richard Andersen, Holger Kjær,
Uffe Geertsen, Hans Møller Christensen, Helge Skov.

Lise Højlund, Else Bartholdy, Ellen Grønlund, Knud Hansen, Georg Wulff, Mary Wulff, Inge Bjørn,
Peter Siegle, J. Th. Arnfred, Agnethe Hagen, S. Juul Andersen, Andreas Nielsen, Tage Skou-Hansen.

At skolen i løbet af de 5 år har kunnet præstere en kontant udbetaling på ca. 700.000,— kr. skyldes blandt andet, at Undervisningsministeriet i 1960 gik over til at udbetale en del af statstilskudet i det finansår, som statstilskudet gælder, i stedet for, som tidligere, året efter. Det var den omstændighed, der gjorde, at vi kunne tage den sidste etape, gymnastiksalen og Sydgården, så tidligt.

Skolen har altså plads til ca. 300 elever. Foruden forstanderbolig er der boliger for 13 gifte funktionærer og 5 mindre boliger for ugifte. Der er til elevernes disposition den store nye dagligstue og fire mindre.

Foruden foredragssal, festsal, musiksæl og bibliotek har vi til rådighed for undervisningen ialt 19 lokaler af forskellig størrelse, heraf nogle faglokaler som vævestue, fysiklokale og hobbyværkstederne på møllen. — Undervisningen sidste vinter var ikke væsentlig forskellig fra forrige vinters. Der blev undervist ialt 8399 lærtimer, hvoraf 306 var foredrag for den samlede skole (iberegnet fremmede foredragsholdere). Resten af timerne er holdt som almindelige undervisningstimer, særhold, studiehold og samtaletimer. —

Lærerstaben var, med undtagelse af 3 nye, stort set den samme som i indeværende vinter (se billedet af lærerkollegiet vinteren 1961—62), hertil kom Tage Hind og Knud Riisgaard, der begge rejste fra skolen i efteråret 1961. I tiden februar—april var pastor Johannes Knudsen fra USA her som gæstelærer. — Som fremmede foredragsholdere talte til månedsmødet i november godsejer Juhl og forstander A. Mandø, Ry. Anden søndag i januar talte Jørgen Bukdahl og ved onsdagsmødet Jørgen Hæstrup om Danmark under besættelsen, og pastor Johannes Knudsen, USA, om forhold i USA.

Kunstugen indledtes den 5. februar med en koncert af Peder Holm, Birthe Henriksen, Kaj Tagmose Henriksen og H. S. Larsen, alle fra konservatoriet i Esbjerg. Strykekvartetten spillede Beethoven og Schubert. Kunstugen, der varede til den 8. februar, bød iøvrigt på kunstudstilling i festsalen og i andre lokaler. Der var malerier af Carl Henning Petersen og Asger Jorn samt en rigt repræsenteret udstilling af moderne grafik. Muscumsinspektør Krustrup holdt 3 foredrag om byzantinsk kunst, pianisten Herman D. Koppel gennemgik og spillede kompositioner af Carl Nielsen og Chopin, og endelig holdt John Danstrup om formiddagen foredrag om udenrigspolitik.

Fremmed foredragsholder ved månedsmødet i februar var statskonsulent Viggo Andersen, og i april måned holdt statsminister Viggo Kampmann foredrag for eleverne. Statsministeren skulle have talt ved februarmødet, men fik forfald, og i stedet talte da Richard Andersen. I vinterens løb havde vi også besøg af kirkeminister Bodil Koch, og forstander Bøgh Andersen, Hjaruplund, der begge holdt foredrag for eleverne. I vinterskolens sidste uge var Ole Wivel her og tog aften-

foredragene. Som sædvanlig havde vi besøg af Rødding højskole og Ladelund landbrugsskole i midten af marts til dialektaften, og vi aflagde genbesøg i Ladelund søndagen senere, mens Rødding-besøget kom sommerskolen til gode Sankt Hans-aften. —

På sommerskolen, Nordisk lærerkursus og julikursus undervistes ialt i 3249 timer heraf var 152 foredrag for hele skolen og resten af timerne ligesom om vinteren undervisning på mindre hold. I juli måned blev som sædvanlig de fleste af aftenforedragene holdt af fremmede foredragsholdere. Jørgen Bukdahl talte om nordisk litteratur, kunsthistorikeren Jan Garff om grafisk kunst og John Danstrup om udenrigspolitik. Også provst Østergaard Nielsen, Roskilde, lektor Elias Bredsdorff holdt foredrag i juli måned. Lørdag den 1. juni havde vi kirkekoncert, De otte, dobbeltkvartet fra Jysk Akademisk Kor i Aarhus, og 25. juli spillede professor Jürgen Uhde for eleverne. —

Den sidste måned afholdtes et 14 dages familiekursus med 29 voksne deltagere og 16 børn. På dette kursus undervistes i 54 timer.

Sommerlevfesten afholdtes som sædvanlig sidste weekend i juni, og efterårsmødet med elevmøde i begyndelsen af september. Jubilæumsmøde for 25 års-, 40 års- og 50 års elever begyndte 2. lørdag i september. Begge møder var godt besøgt. Foredragsholdere ved begge møder var skolens lærere, ved efterårsmødet var dog statskonsulent dr. phil. Roar Skovmand den ene taler søndag eftermiddag. Skovmand talte om Johs. Novrup. —

I tiden august—oktober havde vi 6 forskellige kursus og stævner her: Danske amatørorkestres sommerstævne, Nordisk-Antroposofisk stævne, Woodbrook-skolens årsmøde. Kvindernes internationale Liga for fred og frihed, Introduktion til bogsæsonen og Kirkeligt Samfunds årsmøde. —

Årets elevstatistik ser således ud:

På vinterskolen var der ialt 193 kvindelige elever, hvoraf 8 var fra udlandet (2 fra Sydslesvig, 2 fra Norge og 4 fra andre lande). Af de danske elever var 69 fra Storkøbenhavn, 46 fra provinsbyer og 70 fra landdistrikter. 183 af eleverne var her hele tiden. 150 af eleverne var mellem 19 og 25 år og 43 var over 25 år.

Eleverne har opgivet deres erhverv således: husassistenter 42, beskæftiget i handel, industri og på kontor 60, sygeplejersker 24, lærerinder 5, studenter 32, elever, som endnu ikke er i bestemt erhverv 30. Af eleverne havde 11 før været på Askov, 19 på andre højskoler.

Af mandlige elever var der ialt 142, hvoraf 10 var fra udlandet (4 fra Sydslesvig, 1 fra Norge og 5 fra andre lande). Af de danske elever var 34 fra Storkøbenhavn, 23 fra provinsbyer og 75 fra landdistrikter. 129 af eleverne var her i 6 mndr., 1 i 5 mndr., 10 i 4 mndr. og 2 i 2 mndr. Der var 102 mellem 19 og 25 år og 40 over 25 år. Eleverne har opgivet deres erhverv således: landmænd 57, beskæftiget i industri, handel og på kontor 34, lærere 3, studerende 22, andre

erhverv eller ikke fast erhverv 26. Af eleverne havde 4 før været på Askov, 32 før været på en anden højskole.

Ialt på vinterskolen 335 elever, heraf har 312 været her hele tiden. —

Sommerskolens elevhold talte ialt 115 kvindelige elever, hvoraf 8 var fra udlandet (3 fra Sydslesvig, 1 fra Sverige, 1 fra Norge og 3 fra andre lande). Af de 107 danske elever var 25 fra Storkøbenhavn, 43 fra provinsbyer og 39 fra landdistrikter. 97 af eleverne var fra 19—25 år, 18 over 25 år. Eleverne opgav deres erhverv således: husassistenter 10, beskæftigede i industri, handel og på kontor 36, sygeplejersker 15, studenter 15, forskellige erhverv 6, og elever endnu under uddannelse 33 (de fleste af dem skal være børnehavelærere). 8 af eleverne havde før været på Askov, og 15 på andre højskoler.

Af mandlige elever var der på sommerskolen ialt 33, hvoraf 6 var fra udlandet (3 Sydslesvigere, 1 fra Sverige og 3 fra andre lande). Af de danske elever var 10 fra København, 6 fra provinsbyer og 11 fra landdistrikter. Der var 31 elever mellem 19 og 25 år og 2 over 25 år. Eleverne har opgivet deres erhverv således: landmænd 4, beskæftigede i industri, handel og på kontor 13, studenter 12, og 4 elever havde endnu ikke fast erhverv.

Nordisk Lærerkursus blev besøgt af 16 lærerinder og af 20 lærere (heraf 9 landbrugslærere).

På julikursus var der ialt 58 deltagere og i 14 dages familiekursus 29 deltagere. — Skolen har altså i året november 1960 til oktober 1961 været besøgt af 335 elever på vinterholdet, 184 elever på det 3 mdr.s sommerkursus og 87 deltagere på de korte kursus. Det bliver ialt i årets løb 606.

Andreas Nielsen.

Gamle elever indbydes til elevfesten 23.—24. juni og til elev- og efterårsmødet 8.—11. september. Særlig indbydes som jubilarer elever fra årgangene sommer 1937 og vinter 1937—38, 1922 og 1922—23, samt fra 1912 og 1912—30 til dagene 8.—9. september.

Som der er redegjort for på foregående sider, er det lykkedes også økonomisk at gennemføre nybyggeriet på 5 år. Dette skyldes ikke mindst den hjælp, vi i form af gaver og bidrag har fået fra gamle elever og andre venner af skolen, men også den imødekommenhed og velvillige interesse, der er blevet os vist i undervisningsministeriet, både fra ministrenes og embedsmændenes side. Alt dette er vi meget taknemmelige for. Også i indeværende regnskabsår har vi modtaget to store gaver: Fra bibliotekar A. B. Favrhojdt har vi modtaget 6000 kr. til et mindeværelse for hans fader, kæmner J. A. Favrhojdt, Vejen, som i mange år har været i bestyrelsen for elevforeningen. Desuden har vi modtaget 6000 kr. fra Tagpapfabrikken Phønix i Vejen. Også for disse gaver bringer vi vor hjerteligste tak.

Knud Hansen.

Askov højskoles regnskab

DRIFTSREGNSKAB FRA 1. MAJ 1960 TIL 30. APRIL 1961

Indtægter:

Indgået skolepenge for diverse kursus:			
Sommerskolen	41.055,00		
Vinterskolen	185.470,00		
Julikursus	1.150,00		
Andre kursus	12.809,40		
Efterbetaling	441,50	240.925,90	
Husholdningsregnskab:			
Indgået for kost fra elever	291.681,50		
— — julikursus	10.107,00		
— — andre	88.214,14		
		390.002,64	
÷ Udgifter til fødemidler m. m.	332.052,09		
Lys og brændsel	12.000,00		
Afskr. på køkkeninventar....	20.000,00		
Andel rengøringsudgifter	8.000,00		
Andel pedellen	8.000,00	380.052,09	9.950,55
Lejeindtægt:			
Elever	47.123,00		
Kursus	2.152,50		
Lærerboliger	22.115,00	71.390,50	
Østergaards legat			50,00
Diverse indtægter			945,00
Statstilskud:			
Finansloven (4 kvartaler)	67.000,00		
Højskoleloven for finansåret			
1959—60	452.060,76	519.060,76	
÷ Tilskud til ubemidlede elever overført til:			
Vinterskolen	4.500,00		
Lærerkursus	2.500,00	7.000,00	512.060,76
			<u>835.322,71</u>

Udgifter:

Lærerlønninger		419.715,41
Reparationer og vedligeholdelse		43.241,31
Sundhedskonto		3.312,65
Undervisningsmidler		4.894,13
Biblioteket		10.583,48
Skatter, afgifter og forsikringer.....		13.931,41
Renter		135.502,57
Omkostninger		56.753,31
Afskrivning på inventar:		
20 pct. af kr. 509.693,27.....	101.938,60	
÷ Overført til husholdningsregnskabet.....	20.000,00	81.938,60
Overskud		65.449,84
		<u>835.322,71</u>

Der er for regnskabsåret 1960—61 ikke foretaget afskrivning på bygninger.

STATUS PR. 1. MAJ 1961

Aktiver:

Kassebeholdning		1.082,86
Postgiro		17.817,79
Andelsbanken, folio nr. 9018		89.403,37
Andelsbanken, indlån nr. 63646		57,56
Tilgodehavende stipendier		18.849,00
Inventar:		
Saldo pr. 1. maj 1960	458.120,09	
+ Nyanskaffelser 1960—61	51.573,18	
	<u>509.693,27</u>	
÷ Afskrevet ifølge driftsregnskabet.....	101.938,60	407.754,67
Skolens bygninger:		
Saldo pr. 1. maj 1960	4.348.537,66	
+ Nyanskaff. og forbedringer 1960—61..	553.081,92	4.901.619,58
Forsøgsmøllen:		
Saldo pr. 1. maj 1960	30.700,00	
+ Indskud til elværket	1.050,00	31.750,00
(Ejendomsværdi kr. 44.700,00)		
»Lausbøllgaard«:		
Saldo pr. 1. maj 1960	59.400,00	
÷ Solgt for	142.873,38	
Saldo overført til kapitalkonto	83.473,38	0,00
Pantebrev »Lausbøllgaard«		50.000,00
		<u>5.518.334,83</u>

Passiver:

Forskud på statstilskud 1960—61		430.000,00
Mellemregning »Dansk Udsyn«		9.001,67
Byggekreditorer		34.033,98
Skyldige beløb afsat pr. 1. maj 1961.....		5.391,00
Ikke anvendt del af tilskud til køb af malerier.....		5.000,00
Prioritetsgæld:		
Statslån	2.645.500,00	
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 316..	8.071,58	
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 604	543.347,20	
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 1348.	334.394,62	
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 3389.	15.979,13	
Pantebrev, J. Th. Arnfred (Askovhus) ...	25.000,00	3.572.292,53
Installationslån:		
Møllehuset	1.000,00	
Askovhus	3.938,00	4.938,00
Byggefond:		
Saldo pr. 1. maj 1960	410.345,23	
+ Indgået fra »De Bergske Blade«	1.500,00	
Tilgang fra Ingeborg Kirkegaards legat, restkøbesum for solgt hus i Taastrup	33.388,56	445.233,79
Kapitalkonto:		
Saldo pr. 1. maj 1960	863.520,64	
+ Overskud ifølge skolens driftsregnskab	65.449,84	
Salg af »Lausbøllgaard«	83.473,38	1.012.443,86
		<u>5.518.334,83</u>

Foranstående driftsregnskab og status er i overensstemmelse med højskolens kassebog og generalhovedbog, som vi har revideret i henhold til beretning af dags dato til bestyrelsen.

Kolding, den 11. juli 1961.

Revisionsfirmaet E. Frandsen:

Poul Parkegaard,
statsautoriseret revisor. / *E. Meng,*
revisor, civiløkonom.

Askov Lærlinges regnskab

1. september 1960—31. august 1961

Indtægter:

Beholdning 1. september 1960	3.379,09	
1716 betalt kontingent	8.331,00	
1600 holdere af Dansk Udsyn	1.600,00	
Renter	78,79	10.009,79
		<hr/>
		13.388,88

Udgifter:

Bidrag til Grønlandshøjskolen	1.500,00	
Porto og fragt	1.053,10	
Tryksager og korsbånd	292,50	
Kontorhjælp	200,00	
Trykning af årsskrift	4.633,50	
Bidrag til landselevforeningen	831,50	
Bidrag til Dansk Udsyn	400,00	
Elevunderstøttelser	1.195,00	
Bidrag til Mellempøkkeligt Samvirke	100,00	10.205,60
		<hr/>
Kassebeholdning, 31. august 1961	3.183,28	
		<hr/>
		13.388,88

Askov, den 31. august 1961.

Andreas Nielsen.

Ovenstående regnskab er gennemgået og fundet i overensstemmelse med bilagene. Kassebeholdningen var til stede.

Askov, 9. september 1961.

(sign.) *Frode Hasseriis.* (sign.) *E. Grue Sørensen.*

Nogle bemærkninger

til Landsforeningen af Højskoleelevers og Højskolernes Sekretariats arbejde i 1961

Inden for det sidste år har Landsforeningen haft en livlig kontakt med adskillige elevkredse i anledning af indsamlingen til Knud Rasmussens Højskole i Holsteinsborg. Vi siger tak til de mange, der har bidraget, og selvom beløbet, målt i forhold til andre indsamlinger, er beskedent, håber vi alligevel, at pengene kan medvirke til at skabe den bedst mulige ramme for den grønlandske folkehøjskole. I 1956 afgav Ministeriet for Grønland en betænkning om denne skoles rejsning, og det siges heri bl. a.: »Det vil i den kommende årrække, hvor det grønlandske samfund med stigende kraft vil mærke følgerne af den stærkt tekniske og sociale udvikling, være den grønlandske højskoles opgave at bevare og udvikle de kulturelle traditioner, hvori det grønlandske folk har erkendt sig selv og sin egenart, herunder den gamle husflids- og folkekunst med dens sans for former og farver.« Indsamlingens endelige resultat godt 26.000 kr. er ubeskåret sendt til højskolens bestyrelse med anmodning om, at man ved pengenes anvendelse vil tage hensyn til, at indsamlingen først og fremmest blev sat i værk med henblik på inventaret til husflidslokalet.

Til juli næste år regner man med at kunne indvie højskolen, som kommer til at koste ca. 2,1 mill. kr. Der bliver plads til 20—30 elever på skolens seks måneders vinterkursus med normal højskolevirksomhed. Den øvrige del af året er det tanken, at der skal afholdes forskellige kursus, bl. a. i ungdomsarbejde.

I nu næsten 10 år har Informationskontoret modtaget besøg fra hele verden af mennesker, der kommer til Danmark for at studere den danske folkehøjskole og anden voksenoplysning. Dette arbejde er i de senere år vokset ganske enormt, først og fremmest på grund af det stigende antal besøg fra U-landene, men også besøgene fra Europa og USA bliver talrigere. Den imødekommenhed, højskolernes folk viser dette arbejde og også mangfoldige enkeltpersoner og andre institutioner, er af uvurderlig betydning. Når så mange bagefter udtrykker deres glæde og taknemmelighed over, hvordan de er blevet hjulpet, skyldes det den venlige holdning, som de pågældende er blevet modtaget med rundt om i landet på højskolerne. Tak, fordi man gør dette arbejde lettere for os, og tak, fordi man vil medvirke til, at stipendiater, gæster o.s.v. virkelig får et indblik i den danske folkehøjskole.

Højskolernes korte kursus bliver af en del betragtet som vores væsentligste opgave, hvad vi ikke selv synes, det er. På den anden side er det et opmuntrende arbejde, fordi så mange, der for første gang tager ud på et 14-dages kursus, siden vender tilbage her og fortæller, hvilken oplevelse det har været for dem. Vi oplevede det ved det årlige møde for feriekursister i oktober, hvor vi som sædvanlig var over 400 mennesker. Der er ingen tvivl om, at disse 14-dages kursus giver højskolerne mulighed for at komme i kontakt med nye kredse, og at de kommende års højskoleelever ikke mindst vil komme herfra.

Jeg forlader nu Højskolernes Sekretariat for at tiltræde en stilling ved Den sociale skole i Århus. Det har været nogle interessante og indholdsrige år, som jeg er glad for at have fået lov til at tilbringe i Vartov. Personligt siger jeg tak for et loyalt og fordomsfrit samarbejde. Sekretariatet skal også være et loyalt organ, men det er ikke mere et grønt foretagende, børneskoene er forlængst trådt til, og arbejdet og mange opgaver har fundet deres form, efter min opfattelse heldigvis i en form så smidig, at der er plads for nye tanker og nye opgaver. Højskolernes Sekretariat har gode muligheder for at være med til at løse de opgaver, som vil melde sig for folkehøjskolen.

Alfred Dam.

Askovgården

I stedet for den korte orientering om settlementets arbejde, der normalt kommer i første nummer af Dansk Udsyn, vil vi i år bede om hjælp til at løse vort sommerlejrproblem, der tynger os mere end noget andet.

Askovgården har desværre ikke egen sommerlejr, hvilket vi føler som et stort savn. Hidtil har vi klaret os ved at leje forskellige sommerlejre samt skaffet feriepladser til klubbørn, men desværre har vi langt fra kunnet hjælpe alle de klubmedlemmer, der har henvendt sig angående ferieophold.

Som modvægt mod de dårlige og triste oplevelser, børn og unge daglig møder på Nørrebro, er et sommerophold af uvurderlig nytte. Den værdi, det ville have, at medlemmerne år efter år kunne komme til den samme lejr, præget af faste traditioner, ville i forbindelse med den atmosfære og det kammeratskab, der naturligt ville følge med fra Askovgården, bevirke en vis tryghed hos medlemmerne og gøre sommeropholdene meget udbytterige.

Med settlementets forøgede medlemstal og opbygning med børne-, ungdoms-, voksen- og gammelklubber er det meget nødvendigt, at Askovgården anskaffer sig en koloni, der kan indrettes med henblik på et så broget og mangeartet foretagende, som Askovgården er. Ønsket om egen koloni er endvidere udsprunget, fordi vi simpelthen ikke fortsat med god samvittighed kan undlade at give vore klubmedlemmer muligheder for at opnå de goder og minder, de ellers ikke ville få.

For at skaffe midler til køb af grund og hus har vi oprettet et sommerlejrfond, og vi anmoder meget om støtte til dette konkrete og meget betydningsfulde formål. Man bedes venligst mærke evt. indbetalingskort med »sommerlejrfond«. — Bidrag kan sendes til postgiro 88750 eller til Askovgården, Korsgade 60, København N.

Kirsten og Knud Magnild.

Legater knyttede til Askov højskole

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole. Legatets størrelse er 10454,76 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet direkte til støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditfor-
eningsobligationer og en sparekassebog på 6011,58 kr. Af renten er
anvendt til støtte for elever kr. 200,—.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pighøjskole om sommeren.
Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte
for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 2811,69 kr., for 2000 kr.
andelsbevis og 811,69 kr. i bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af
obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 184,22 kr. Renten er
efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavlen i Jylland
efter forslag fra biavlerforeningens styrelse.

VIGGO ULRIS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 2000 kr. og en sparekassebog i Vejen
Sparekasse på kr. 831,28.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grund-
kapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Med på-
løbne renter udgør legatsummen kr. 5963,06.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 kr. Renten skal tildeles
elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. maj 1961 kr. 6306,20
(heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer). Der blev uddelt 2 lega-
ter à 200 kr.

GARDEJER CHR. SKRIVERS OG HUSTRUS LEGAT

Legatet ejer kreditforeningsobligationer for 12000 kr. og 979,12 kr.
i bank. Der er sidste år uddelt legater for 425 kr.

Navne- og adressefortegnelse

over elever fra Askov højskole 1960–61

Kvindelige elever sommeren 1961.

Almsøe, Hanne Elisabeth, Jernbanegade 10, Hobro
Amundsen, Turi, Kråkenes i Fana pr. Bergen
Andersen, Bente Bruun, Blomstervænget 32, Kgs. Lyngby
Andersen, Kirsten Finn, Landbobanken, Ålestrup
Barfoed, Kirsten, Slåenbakken, Frederikssund
Baungard, Annelise, Hover pr. Vejle
Bech, Karen, Havdrupgaard pr. Havdrup st.
Becker, Lone Gerda, Frisersvej 22c, Charlottenlund
Bentsen, Ase, Moseby pr. Kås
Bisgaard, Gertrud, Højbro 20, Nykøbing M.
Bjarup, Tove, Fredsø skole, Vils, Mors
Blume Pedersen, Annelise, Drechselvej 8, Silkeborg
Bober, Hanne, Vestergade 22, Tønder
Bonke, Inge, Algade 8, Holbæk
Borch, Ulla, Carit Etlarsvej 8, København
Brændstrup, Kirsten, Fuglebakken 20, Nykøbing M.
Calmgaard, Margareta, Stentorpsgt. 12 A, Vesterås, Sverige
Campen, Ville, Strandboulevarden 16, København Ø
Chirholm, Hanne, Ørsted pr. Ørsted
Christensen, Maja, Myhlenbergvej 26, Arden
Christiansen, Ritta, Markledet 36, Frederikssund
Clausen, Rigmor Stender, Sdr. Boulevard 94 st., Kbh. V
Djernes, Maren, »Østergaard«, Jørsby, Nykøbing M.
Dragsholt, Mette Marie, Grønnevej 2612, Virum
Drejer, Vibeke, Oehlenschlägervej 35, Odense
Dybdahl, Dorthe, Kirkelte pr. Allerød
Dybdahl, Ingrid, Skyum pr. Hørdum
Elsnab, Kirsten, Fyrrebakken 3, Hasseri
Eriksen, Hanne, Niels Finsens Allé 94, Søborg
Eskildsen, Tove, Sportsvej 11, Holstebro
Frederiksen, Lisbeth Jermin, Amagerbrogade 219, Kbh. S
Frej, Hanne, Østergade 4, Tofthund
Frid, Sonja, Frøbels Allé 1, København F
Fry, Kathleen, 135 Belday Road, Pasadena, Californien, USA
Frydenlund, Hanne, J. L. Heibergsvej 21, Odense
Fuglsang-Damgaard, Else, Doktorbakken 1, Havndal

Glædesdahl, Ingrid Nelly, Gerlev pr. Krogstrup
Hamborg, Birgitte, Henrik Ibsensvej 36, København V
Hansen, Annelise, Rolighedsstræde 12, Holbæk
Hansen, Astrid Lillemor, Bakkekammen 36, Holbæk
Hansen, Birthe, Hesselager
Hansen, Bodil Agnethe, Joachim Rønnovsvej 3, Virum
Hansen, Ena, Borgergade 106, Silkeborg
Hansen, Gerda Ingeborg, Bjerndrup
Hansen, Kirsten, Daugstrup pr. Lunde
Hansen, Tove, Havnegade 12, Gråsten
Henriksen, Jytte, Ullerup, St. Magleby, Amager
Hirth, Birthe, Fragariavej 8, Hellerup
Jensen, Anne Margrethe, Spangsbjerggade 50, Esbjerg
Jensen, Grethe Egebæk, Nørgaard, Idskov, Dybvad
Jensen, Grethe Liengaard, Vesterbro 49³, Ålborg
Jensen, Grethe Ruth, Mogenstrup, Tølløse
Jensen, Inger Aagaard, Røjrup pr. Langeskov
Jensen, Magna Lindgaard, »Dalgård«, Funder
Jensen, Minna Lindgaard, »Dalgård«, Funder
Johansen, Lissie, Brobæksgade 13, Slangerup
Jørgensen, Jytte S., Haspegårdsvej 59, Bagsværd
Jørgensen, Jytte Ødum, Moselund pr. Randers
Jørgensen, Lone Birgit, Gothersgade 137, København K
Kaae, Ingelise, Rønnebærallé 11, Helsingør
Kjærtinge, Marie Elisabeth, Nørrebro 120 D, Nykøbing M
Koberger, Anna Marie, Torvet 8, Holstebro
Koefoed, Inger M., Åsen 30, Nexø, Bornholm
Kristensen, Elsemarie, Odensevej, Gelsted
Krogh, Birthe, Sjøstrupgård, Års
Kunze, Heide, Højgade 22, Flensborg, Sydslesvig
Larsen, Bente, Lundtofteparken 35, Lyngby
Larsen, Ingeborg Øst, Parkvej 5, Hillerød
Laub, Eleanor, 48 Pevensey Road, Worthing, Sussex, England
Laursen, Bodil Busk, Grauballevej, Grauballe
Lawarts, Bodil, Pileallé 9, København F
Lomholt, Maren Elisabeth, Åstgård pr. Vandel
Madsen, Dinne, Nygade 25, Borris
Madsen, Hanne Høyer, Graulund, Ø. Ulslev, Lolland
Madsen, Karen Elisabeth, Bogensevej, Middelfart
Markvad, Kirsten, Valdemar Sejersvej 50
McLellan, Kathleen, High School, Isle of Aran, Scotland
Matthews, Loralyn, Rt. Hl. Box 886, North Bend,
Washington, USA
Mogensen, Kirsten, Fruevej 12, Søborg
Mogensen, Lone, Moseskrænten 33, Søborg

Mortensen, Birthe, Havnevej 27, Skive
 Moustsen, Lis Gerda Eistrup, Grønnevej 44, Virum
 Mykelbost, Ingrid Rannveig, Batnfjordsøra, Norge
 Møller, Elna Elisa, »Skovbohøj«, Nagelsvej, Højbjerg
 Møller, Grethe, Jernbanegade 16, Sønderborg
 Møller, Kirsten, Gudum, Vestjylland
 Møller, Lilli, Schacksgade 16, Odense
 Nielsen, Anne-Lise Dam, Uggerslev st.
 Nielsen, Bodil, »Højvang«, Sdr. Onsild
 Nordstrøm, Jette, Puggaardsgade 10, København V
 Nørby, Gudrun, Hovedgade 41, Høng
 Olesen, Christa, Gestrup pr. Toftlund
 Paludan, Jane, Fasanvej 18, Rønne
 Pedersen, Gudrun Billenskov, Boulevard 31³ tv., Kbh.
 Pedersen, Ingeborg Houe, Østre Allé 10, Hurup, Thy
 Pedersen, Karen M., Karlby pr. Voldby
 Pedersen, Margit, Ny Strandvej 77, Humlebæk
 Pedersen, Vibeke, Nøddelund pr. Bjerringbro
 Petersen, Pernille, Næset 23, Horsens
 Petersen, Vandala, Nordbahnhofstrasse 5, Husum, Sydslesvig
 Plougmann, Helle, Skjoldagervej 68, Gentofte
 Povlsen, Lis, Buggesgade, Middelfart
 Rahbek, Inge Lyng, Hvam pr. Kjellerup
 Rasmussen, Else Dagny, Gl. Landevej 172, Herning
 Rossen, Gro Blach, Vestergade 20, Varde
 Rouschou-Nielsen, Inge Vibeke, Østerbrogade 104¹, Kbh. Ø
 Rønne, Marianne, Peder Bangsvej 270, København, Valby
 Schrøder, Kirsten, Hans Tausensvej 11, Viby J.
 Schönau-Andersen, Annette, Rødbyvej 159, Nakskov
 Simonsen, Ingeborg Lehmann, Humble
 Sinkjær, Maren, »Søndergård«, Grønbjerg
 Skjoldgaard, Inger Ragna, Frederiksborgvej 88 st., Roskilde
 Smith, Eva Rahbek, Ved Volden 12, København K
 Strube, Bente, Otto Rudsgade 31, Århus
 Thomsen, Gerda Kathrine, Agerskov, Sdrj.
 Udengaard, Kirsten, Solbyen 45, Hasseris, Alborg
 Weber, Hella, Hafermarkt 32, Flensborg, Sydslesvig

Mandlige elever sommeren 1961.

Balslev, Jens, Kirkegårdsstien 2, Slagelse
 Bentzen, Carl-Henrik, Jordbærvænget 9, Bagsværd
 Bregendahl, Søren P., Kongelyset 5, Slagelse
 Christensen, Niels Tage, Bjødstrup pr. Tranbjerg st.
 Gut, Walter Per, Glucksvej 12 st., København SV

Hallgren, Fritz Lennart, Valbylanggade 255, København, Valby
 Hansen, Freddy, Nyborggade 42³, København Ø
 Houe, Werner, Olfert Fischersgade 52⁴ tv., København K
 Jensen, Leif Flemming, Avildsgård 15, Brønshøj
 Jespersen, Henning Bang, Hillerslev pr. Højrup
 Juhl, Henrik, Fredericiavej 31, Vejle
 Krabbe, Niels Leif, Frederiksdal, Harpelunde
 Kristensen, Flemming Hesselager, Udsigtsbakken 14, Birkerød
 Kristensen, Kurt, Dagmargade 12, Odense
 Kongsgart, Eric, Døllevangen 8, Herlev
 Lantz, Göran L. G., Abygatan SA, Klippen, Sverige
 Lomakin, Rusland
 Lützen, Erk, Feldstrasse 3, Nibøl, Sydslesvig
 Maarsø, Lars, Horsekildevej 48² tv., Valby
 Malby, Colin James, 56 Hillside Cons., Wallinton, Surrey,
 England
 Nielsen, Dankward, Sønderløgum, Sydslesvig
 Nielsen, Ejner Toft, Vejby pr. Vraa
 Nielsen, Sigurd Klint, »Sværkildegård«, Stenstrup pr. Højby
 Nielsen, Erling Koefoed, Kong Georgsvej st., København F
 Oupenski, Boris, Rusland
 Pedersen, Flemming Buchhave, Jernbanegade 42, Hobro
 Petersen, Heinrich, Nordbahnhofstrasse 5, Husum, Sydslesvig
 Rick, Jens Otto, 28 Chestnut Street, S. Norwalk, Conn., USA
 Skovsgaard, Herluf, Gl. Hobrovej 16, Randers
 Sørensen, Kaare, Kirkevej 10, Charlottenlund
 Terkildsen, Niels Jørgen, »Høvedsgården«, Tved, Holsted st.
 Thomsen, Morten, Classensgade 60, København Ø
 Wirring, Mogens, »Nørgård«, Kvissel

3 mdr.s lærerkursus sommeren 1961.

Bidstrup, Hanne, Rosenørnsallé 53, København
 Carmel, Helene, Løvetandsvej 8, Brønshøj
 Christensen, Hilda, Rødkilde sygeplejeskole, Stege
 Højendahl, Margrethe, Lyngholmvej 11, Vanløse
 Jørgensen, Kirsten Fürst, Hans Brogesgade 18², Århus
 Korup, Kirsten, Bakkekammen 33, Holbæk
 Koppanen, Raili, Hamina, Finland
 Kvaale, Kirsten, Hafslø Husmorskole, Hafslø, Norge
 Lie, Borghild, Steinberg skole, Steinberg, Norge
 Rørmærk, Einhild, Halsøy i Vefsn., Norge
 Stephansen, Inge Bay, Dalbyover st.
 Sørensen, Riborg, Ved Andebakken 1² th., Frederiksberg
 Staunberg-Nielsen, Edel, Serridslev

Vilbæk, Myrna, Halvorvej 30, Støvring st.
 Ødegaard, Olaug, Bjerkely ungdomsskole, Arneberg, Norge
 Andersen, Johannes, Lundenæs skole, Skjern
 Bøttern, Mogens, Strandparken 71 th., Århus
 Christensen, Lars Kristian, Gøttrup Sten pr. Fjerritslev
 Christensen, Thormod, Tømmerupholm, Kalundborg
 Jensen, Aage, Fruerlund 12, Nørager st.
 Kaimer, Gerhard, Silkeborggade 15, København
 Løviknes, Hans, Dan. Hansengt. 8, Bergen
 Madsen, Svend Erik, Sejerslevgård, Frederikssund
 Mikkelsen, Niels Rudbeck, Hadsund
 Nielsen, Erik Skovbo, »Skovbo« pr. Sønderskov
 Nielsen, Jens Horsbøl, Horne pr. Tistrup
 Nielsen, Niels Gert, Høgstrupgaard pr. Bjerregrav
 Schmidt, Peder A., Rinkenæs ungdomsskole, Rinkenæs
 Severinsen, Bent K., »Skovfryd« pr. Gramrode
 Skovbølling, Tage, Hårup, Brædstrup
 Stendevad, Ejner Jørgen, »Elmelund«, Andst
 Urskov, Jens Bjerg, »Løvlundgård«, Billund
 Vilbæk, Carl, Halvorvej 30, Støvring st.
 Vindmüller, Rudolf, San Francisco

Kvindelige elever vinteren 1961—62.

Ahlbeck Kristensen, Martha, Solbjerg pr. Århus
 Agergaard, Gunver Juul, Askov pr. Vejen
 Allesø, Inger Margr. Sørensen, Allesø pr. Beldringe
 Ammentorp, Charlotte, Lisehuset, Liseleje
 Andersen, Anna Lundby, Jetsmark pr. Bjerregrav st.
 Andersen, Elsa, Gestelev, Ringe
 Andersen, Ena, Frenderup hønseri pr. Stege
 Andersen, Gerda Vestergaard, Teglgården, Jerslev, Jylland
 Andersen, Hanne Marie, Ladegårdslund, Vilstrup pr. Randers
 Andersen, Inge Dorthe Møller, Flødstrup Søgård, Ullerslev F
 Andersen, Inge Ekkelund, Bøgevej 10, Glostrup
 Andersen, Ketty, Dag Hammerskjøldsvej 25², København Ø
 Andersen, Kirsten, Jørgensgård 41, Åbenrå
 Andersen, Tove Aamand, Lilballe, Bramdrupdam
 Andreasen, Birgit Kruse, Strandvej 154, Charlottenlund
 Arvin, Annette, Asmussens Allé 5, København V
 Auken, Gunver, N. Jespersensvej 3, København F
 Baden, Anne Birgitte, Pontsøvej 15, Helsingør
 Ballegaard, Anna-Marie, Ballegård, Hvejsel, Jelling
 Bech, Inger, Hunderup pr. Bramminge
 Behrend, Eva, Nylandsvej 71, København F

- Bernth, Birgitte Plockross, Uraniavej 11¹, København V
Berntsen, Grethe, Overlade Brugsforening, Overlade
Bertheldt, Carolyn, 4718 San Ford Rd., Houston 35, Texas,
USA
Berthelsen, Edel Marie, Hejsager
Boas, Karen, Gjedved pr. Horsens
Boesen, Inger, Ryvangsallé 77, Hellerup
Boesen, Jonna, Toftekærsvvej 164, Søborg
Brandt, Karen, Vistoft pr. Knebel, Mols
Brock, Ebba Christensen, Skelde skole, Skelde
Brostrøm, Caroline, A. L. Drewsensvej 12, København Ø
Buhl, Eli, Grønnegade 42, Vejle
Carlsen, Anna Lise, Sdr. Ringgade 61, Århus
Christiansen, Lis Elly, Rosenkildevej 57 A², Helsingør
Christiansen, Lone Ræbild, Granskoven 3, Svendborg
Clausen, Birthe, Tranebjerg, Samsø
Clausen, Henny, Søkjær, Pandrup, Vandsyssel
Clausen, Rigmor Stender, Sdr. Boulevard 94 st., København V
Dahl, Bodil, Fuglebjerg
Dehn, Karen Margr., Kastanievej 13, Stubbekøbing
Dissing, Estrid, Nørregade 26, Nr. Sundby
Drewsen, Hanne, Langagervej 12, Valby
Due, Anne, Gramrodegård, Gramrode
Drusebjerg, Conny, Kollegiehaven 30, Charlottenlund
Ebsen, Erdmute, Hellevad, Sdrj.
Elbek, Birte, Møllevej 3, Vrå
Erichsen, Jytte, Ny Kærvej 2, Alborg
Frandsen, Ellen Dam, Skolegården, Lejre
Frederiksen, Ulla, Rosenholmsallé 32, København, Valby
Frøstrup, Mona-Lise Djurhuus, Brobergsgade 9², Kbh. K
Fussing, Aina, Lyngbyvej 303 B, Hellerup
Gloggengiesser, Gerda, Skjold pr. Horsens
Godfrey, Eva Louise, 206 South State Street, Richmond,
Utah, USA
Grønbech, Kirsten Marie, Ålekistevej 63, København
Halfeld, Birgitte, Markvangen 10, Gentofte
Hansen, Birthe Annalis, Bågård pr. Assens
Hansen, Christel, Tarp, Flensborg, Tyskland
Hansen, Harriet, Alunde pr. Agerbæk st.
Hansen, Inger, Boulevarden 41, Maribo
Hansen, Inger Margrethe, Godthåbsvej 53¹, København F
Hansen, Karen Dinsen, Den danske skole, Nibøl, Sydslesvig
Harck, Birthe, Frederikshøj 25, Flensborg
Hauberg, Kirsten, Frederiksborgvej 12, Farum
Hasbak, Dorrit Merete, Hostrupshave 29¹, København V

Holtze, Bente Elin, Krønge pr. Bursø, Lolland
 Hunsdahl, Johanne, Askov pr. Vejen
 Hvid, Jane, Bruunsgade 64, Århus
 Høybye, Ingrid, Broholms Allé 12 C, Charlottenlund
 Iversen, Kirsten Gram, Østergade 26, Vejen
 Jakobsen, Anna, Jerlev, Vejle
 Jensen, Bente Stampe, Vrinner, Mols
 Jensen, Bodil, Frankerup, Værsløv st.
 Jensen, Ellen, Vester Hassing, Vendsyssel
 Jensen, Grethe Liengård, Vesterbro 49³, Ålborg
 Jensen, Hanne Merete, Annagade 1, Korsør
 Jensen, Inge Moesgaard, Hjortespringvej 38, Herlev
 Jensen, Karen, Ellehammervej 5, Rosenvang, Århus
 Jensen, Kirsten Lundgaard, Lundgården, Tånum, Randers
 Jensen, Kirsten Marie Dam, Øse pr. Nordenskov
 Jensen, Ase Søndergård, Vrensted
 Jepsen, Gunhild, Fynsvej 188, Kolding
 Johannessen, Ellen Mosbæk, Hjedsbæk pr. Suldrup
 Johannsen, Marie, Østergasse, Skjærbæk
 Jønsson, Lisbet, Bukkeballevvej 6, Rungsted Kyst
 Jørgensen, Eva Thue, Ydunsvej 12, Abyhøj, Århus
 Jørgensen, Kirsten, Mimersgade 56³, København N
 Kirketerp Nielsen, Ane, Rosbjerggård, St. Rørbæk
 Kjeldsen, Ulla, Æblehavens Camping, Ringkøbing
 Krasch, Geraldine R., 4715 Lowell NE Salem, Oregon, USA
 Kromann, Anne, Frederiksbergallé 53, København V
 Kurth, Inger Egede, Stengade 18 st., København N
 Køster, Inger Marie, Sundsvallegade 12, Sønderborg
 Lambrecht, Lis Lillian, Peter Bangsvej 131, København F
 Larsen, Birgit, Simmerbølle, Langeland
 Larsen, Hanne-Lise, Riddergade 25, Vordingborg
 Larsen, Janne, Granlien 55, Ålborg
 Larsen, Jette Lundbjerg, Lundbjerggård, Vindinge pr. Roskilde
 Larsen, Lone, Valbygårdsvej 78¹, Valby
 Larsen, Marie, Ll. Viby pr. Kerteminde
 Laursen, Inge Østergaard, Østergård pr. Tvingstrup
 Lessing, Kirsten, Hvidovrevej 38, Valby
 Lind, Marie Louise, Lou Baou, Villeneuve Loubet (AM),
 Frankrig
 Lindow, Olga, Kontorvej 53, Søborg
 Lohse, Inge, Hostrupsvej 18, København V
 Lund, Signe, Sandagergaard, Fodby
 Lyngsøe, Kirsten, Eskimovej 17, Århus
 Madsen, Birgitte Dueholm, Aldersrovej 6, Silkeborg
 Marcussen, Aase, Nygård, Avnede, Lolland

- Mikkelsen, Birgit, Fredegård, Vejstrup
Mogensen, Lisbeth, Sortedams Dossering 19¹, København N
Mollerup, Lone, Paradiskrogen 3, Holte
Mori, Miyoko, 251 Mitake Bl. dg. 38, Mitake-Cho,
Shibuyaka, Tokyo, Japan
Mortensen, Elsebeth Bruun, Suhrsvej 3, Korsør
Müller, Inge, Julius Thomsensgade 16¹, København V
Myrup, Bitten, Hobrovej 11, Ålborg
Nicolaisen, Rosa, Hanebakken, Skørping
Nielsen, Alice Sandholdt, Ribegade 4, Esbjerg
Nielsen, Anita, Gl. Jernbanevej 37⁴, Valby
Nielsen, Anna Erhorn, Kildegårdsalle 224, Søborg
Nielsen, Anne Grete, Fredensvej 3, Birkerød
Nielsen, Anni, Stenmaglevej 100, Brønshøj
Nielsen, Birgitte Krag, Cæciliavej 1¹, København, Valby
Nielsen, Birthe Marie, Lyngby Vestergård, Sporup
Nielsen, Bodil Lund, Snæbum pr. Hobro
Nielsen, Bodil Østergaard, Postparken 42², Kastrup
Nielsen, Hanne, Borlevgård pr. Gravens
Nielsen, Inge Lise, Resenvej 30¹, Skive
Nielsen, Inger Kirstine, Ballen pr. Ollerup st., Fyn
Nielsen, Ingrid, Hvidkildevej 32A, København F
Nielsen, Jette Lissa, Østervej 9, Ballerup
Nielsen, Joan Møller, Højmarkvej 7, Højbjerg
Nielsen, Karen Marie, Billund
Nielsen, Kirsten, Frugtlageret, Ullerslev
Nielsen, Kirsten Damgaard, Grønvang, Hadsten
Nielsen, Lene, St. Torv 3, Rønne
Nielsen, Lis, Nannasgade 16², København N
Nielsen, Sonja, Lyngby pr. Trustrup, Djursland
Norup, Hanne, Akacievej 26, Virum
Nygaard, Birgit, Sct. Hansgade 27, Ringsted
Olsen, Agnete, Glostrup pr. Bråde
Ottesen, Marianne, Johannevej 15, Charlottenlund
Paschke, Elvira Ermuthé, 5712 Riverton Ave, North Hollywood,
California, USA
Pedersen, Ingrid Nordgaard, Renge pr. Store-Heddinge
Petersen, Solveig Warming, Bramdrup, Simmersted
Rasmussen, Bente Clement, Vestergade 12, Randers
Rasmussen, Eva, Nørregade 2, Nykøbing Mors
Rasmussen, Hanne Broksø, Ring pr. Lundby
Rasmussen, Margit, Sandager, Fyn
Rothausen, Ellen, Hadrupgård pr. Hundslund
Rølling, Kirsten, 30 Lauriston Road, London SV 19, England
Rønne, Marianne, Peter Bangsvej 270, København

Sanders, Ragnhild, Idd pr. Halden, Norge
 Schrøder, Gerda, Jernbanegade 24, Åbenrå
 Schultz, Inger Thejl, Nr. Vinge pr. Ørum, Sønderlyng
 Schwede, Helga, Angelbogade 76, Flensborg, Tyskland
 Simonsen, Tove, Lund Teglgård, Skive
 Sivertsen, Jette, Mannerup Møllegård, Osted pr. Roskilde
 Skovgaard, Sally, Risby pr. Tåstrup
 Smith, Ellen Margrethe, Hesnæs, Stubbekjøbing
 Spindler, Hanne, Jyllandsgade 41, Fredericia
 Steffensen, Hanne, Dalstrøget 92, Vangede pr. Søborg
 Steffensen, Margrethe Riskær, Fr. VI's alle 12⁴, København F
 Stilling, Mette, Dronningborg pr. Randers
 Sørensen, Ellen, Gammelgården, Grenå
 Sørensen, Hanne, Rolsøgård pr. Knebel
 Sørensen, Kirsten Aaboe, Agnetevej 6, Ry
 Sørensen, Margrethe Krogh, Vinkelvej 6, Hillerød
 Teilmann, Inger, Fisketorvet 4, Slagelse
 Thomsen, Grethe, Hermodsvej 8, Hjørring
 Thomsen, Ruth, Højbo, Ilshøj pr. Ø. Tørslev
 Thorkildsen, Torild, Ospevien 13, Vågsbygd, Norge
 Tonboe, Else Marie, Egehus pr. Tingsted, Falster
 Touborg-Jensen, Anne Marie, Søtoften 13, Gentofte
 Tranæs, Else, Haldum pr. Hinnerup
 Troelsen, Bente Hven, Åhavevej 69, Silkeborg
 Tronskov, Rita, Danmarksgade 10, Hjørring
 Trærup, Bodil Schmidt, Præstegården, Hammel
 Vedel, Vibeke, Almtoftehuset, V. Broby pr. Sorø
 Wendelin, Marie Louise, Mylius Erichsensalle 19, Hellerup
 Westh, Birgitte, Koldsbæk pr. Helsingø
 Westh, Birte, Sjørring, Thy
 Willemoes, Else A., Vorgod, Gludsted, Hampen
 Zakarias, Inger Rom, Gadensgård, Vrå
 Øbom, Karin, Klintegården 1², Århus
 Øhlenschläger, Ruth, Volvevej 2, Gentofte
 Øllgaard, Mette, Nørregade 17, Ølgod
 Østergaard, Lene, Mågevej 3, Horsens

Mandlige elever vinteren 1961—62.

Andersen, Bent Almind, Tandskov pr. Skæggkær
 Andersen, Gudmund, »Sørup« pr. Tårs
 Andersen, Jens, Fitting pr. Vorbasse
 Andersen, Jørgen, »Skovbølling«, Pjedsted
 Andersen, Steen Bo, Sundbyvestervej 59², København S
 Anderson, Bruce, 1100 Elm Ridge Drive, Glencoe, Illinois, USA

Andreassen, Jens, Farre mark, Sporup
Arnkjær, Jørgen, Eskildstrup pr. Rønnede
Arnum, Jens Jørn, Peter Bangsvej 114, København F
Bang, Ole, Præstegården, Mørke
Barrow, Dermot C. J., 124 Fletching Road, Lower Clapton,
London E 5, England
Berthelsen, Poul, »Fuglebækgård«, Bjæverskov
Boisen, Laurids G., »Kornvang«, Skodborg, J.
Boysen, Georg, Trاسبøl, Bovrup, Sønderjylland
Buhl, Niels Terpager, »Petersminde«, Hejnsvig
Burchhardt, Tony, Ahlefeldtsgade 26³, København K
Busck, Steen, Sundby, Mors
Carlsen, Michael Ketil, Jasminvej 4, Valby
Chivian, Avedis, Photo Sayak, Rue Bliss, Beirut, Libanon
Christensen, Jakob Pilegård, Kobbeshøjgård, Rostved pr. Rønede
Christensen, Jørgen Gerhard, Bakken 3, Holbæk
Christensen, Simon Hans, Vesterris, Ålestrup
Christensen, Svend Ib, Ullits hede, Ullits st.
Clausen, Johan Ejner, »Lerchenfeld«, Kalundborg
Cour, Jan Dornonville de la, Enighedsvej 3, Charlottenlund
Dalal, Krishna Lal H. Nr. 2, Bhaijivanji, Lane, Thakurdwar,
Bombay, India
Damgård, Peter Thomsen, Holmegårdsvej 6, Randers
Diemer, Anders Thorbjørn, Smørumvej 13, Måløv
Dupont, Jørgen, Mindegade 19, Vejle
Engelsen, Kristen Balling, Floutrup, Junget pr. Roslev
Ehrenberg, Per Balle, Vesterbrogade 9, Fredericia
Farstrup, Alan, 3112 Lawnvæn Dr., Des Moines, Iowa, USA
Frandsen, Hans Erik Aulund, »Orupgård« pr. Hvalsø, Sj.
Fritzner, Karsten, Ågården pr. Vrangstrup
Gantzel, Frode, Mejlby pr. Ribe
Gjerløff, Henrik, Hillerød
Grøtvedt, Paul, Evje Rolvsøy pr. Lisleby, Norge
Gaarskjær, Christen, Ny Stenderup, V. Hæsing
Hansen, Arne Ejvind, Tinggyden, Ebberup
Hansen, Frede Peter, Lendemærk pr. Bylderup-Bov
Hansen, Hans Gunnar, Vormærk pr. Hesselager, Fyn
Hansen, Henning Boel, »Rosenvang«, Lunde, J.
Hansen, Henrik Gabriel, Karensmindevej 9, Holbæk
Hansen, Jesper Roos, Strandvej 321, Charlottenlund
Hansen, Jørgen Alsted, Vindelev Mølle pr. Jelling
Hansen, Magnus Søgård, Hodde mark pr. Nordenskov
Hansen, Martin, Hodde mark pr. Nordenskov
Hansen, Per Ketil, Busholm, Broager, Sønderjylland
Haugesen, Niels Jørgen, Risbjerggård, Vivild

Henriksen, Hans Høybye, Erdalsvej 3, Glostrup
 Henriksen, Hans Valdemar, Hønsehaven, Stenstrup st.
 Henriksen, Jens Nordtorp, »Lidsø« pr. Rødby
 Hjejle, Christian, Resedavej 41, Gentofte
 Houe, Werner, Olf. Fischergade 52^a tv., København K
 Hurttia, Allan, Vrå, Korsvang st.
 Høgner, Ditmar-Hans, Eggebek, Slesvig
 Høisgaard, Per, Pederstrup, Assendrup
 Jacobsen, Finn Qvist, Sct. Thomas Allé 6, København
 Jensen, Gunnar Overgaard, Skjød pr. Hadsten
 Jensen, Hans, Halvorsmindevej 15, Hjørring
 Jensen, Hans Gynther, Skibhusvej 182, Odense
 Jensen, Hans Henrik Kjeldgaard, Mariendalsvej 41, Kbh. F
 Jensen, Jens Westerphael, Tåning pr. Skanderborg
 Jensen, Knud Brøndlund, Storegade 6, Bjerringbro
 Jensen, Viggo, Stenbjerg pr. Stenbjerg
 Johansen, Folmer Bruun, Slagelsevej 16, Sorø
 Just, Ejvind, Dalby pr. Kolding
 Jørgensen, Erik, Skolebakken 8, Vordingborg
 Jørgensen, Palle Juul, Sandhusvej 46, Odense
 Jørgensen, Thomas, Follerup, Fredericia
 Kelstrup, Morten, Siriusvej 7, Århus
 Kemp, Vilhelm Johannes, Landemærket 2, København K
 Kjølbø-Jensen, Poul Erik, Sct. Hansgade 37^a, Ringsted
 Kjærgaard, Arne, Nr. Omme pr. Grønbjerg
 Kjær, Frede, »Toftegård« pr. Stenvad, Djursland
 Kolind, Jørn, Vibekegade 17, København Ø
 Kragh, Gunnar, Oustrupgård pr. Års
 Kristiansen, Torben, J. P. Larsensvej 38 A Brabrand
 Krogsgaard, Karl Isak, Ajstrup pr. Sulsted
 Kurth, Jørgen Rudolf, Stengade 18, København N
 Ladefoged, Magnus, Dagnæs pr. Horsens
 Lanng, Niels Juel, Vorning pr. Hammershøj
 Lantz, Göran L. G., Bjärsgårdsvägen 7, Klippan, Sverige
 Larsen, Flemming Klindt, Mullerup pr. Ullerslev
 Larsen, Hans Erik, Bårse pr. Præstø
 Larsen, Leif Lundorff, Norgesgade 40 A, Esbjerg
 Larsen, Niels Erik Klindt, Mullerup pr. Ullerslev
 Larsen, Peter Emil, S. h. Lyndelse pr. Højrup, Fyn
 Larsen, Tage Thorn, »Annasminde«, Fjellerad
 Lehnberg, Göte Olof, Ebacken, Lucksta, Sverige
 Lindberg, Kurt, ?
 Lindstrøm, Anders Ture, Ladelund, Nibøl, Sydslesvig
 Madsen, Finn, Solbjerg, Mors
 Mathiesen, Steinar, Hauge, Rolfsøy, Norge

Meyer, Per, Gentoftegade 107, Gentofte
Mikkelsen, Mogens, Brændkjærgade 92¹, Kolding
Monrad, Paul Vilhelm, Præstegården, Vejen
Mortensen, Henning, Nørregade 15, Pandrup
Mortensen, Jørgen Birk, Søgårdsvej 25, Gentofte
Mortensen, Viggo, Herringe pr. Rudme
Nielsen, Bendt Thoft, St. Sct. Mikkelsgade 18b, Viborg
Nielsen, Harald, Gandrup pr. Vestbirk
Nielsen, Jens Per, Vestergade 13, Børkop
Nielsen, Jens Toftgaard, »Nygård«, Rønde
Nielsen, Johannes, Lunden, Glæsborg
Nielsen, Knud Munk, Vrold pr. Skanderborg
Nielsen, Kristian Riis, Bers pr. Rønbjerg st.
Nielsen, Niels Erik, Sdr. Esp, Tim
Nielsen, Niels Peder Nørregaard, »Nørregård«, Hyllerslev
Nielsen, Poul Holger Dyrekjær, Sct. Helenavej 2, Tisvilde
Nielsen, Tage, Klouby pr. Vårslev
Nielsen, Viggo Nørgaard, Selde pr. Roslev
Nørgaard, Per, »Fruegaard«, Vognsild pr. Østrup
Nørholt, Karsten, Gandrup st.
Nørskov, Børge, Jungshoved, Præstø
Okkels, Peter Henrik, »Klintsøhus«, Nykøbing Sj.
Olesen, Bent, Boring Skov pr. Rask Mølle
Olesen, Holger, Lindved, Vejle
Olesen, Niels, Janderup, Vestjylland
Olesen, Svend Åge, Hatting pr. Hatting
Olsen, Jørgen, Pudebjerggård, Søsum pr. Vexø
Osgood, Jere F., 72 Clinton Ave, Staten Island I NY, USA
Overby, Niels Møller, Hingeballe pr. Kjellerup
Paulsen, Henning, Abbelsallé 21, Fruens Bøge
Pedersen, J. Kjeld, »Sandagergård«, Klouby, Vårslev
Pedersen, Ole Ernst, Kyndby mark pr. Krogstrup
Petersen, Jørgen Peter, Mortenstrup pr. Jystrup
Ravn, Henrik Dons, Postbox 3251, Bulawago, Syd Rhodesia
Rasmussen, Hans Anton, Labing pr. Harlev
Rasmussen, Ib, Tune Hede pr. Hedehusene
Rugholm, Peter, Røde Kors hjemmet, Struer
Rummel, Reginald von, Vejlemosevej 44, Holte
Rytter, Martin Andersen, Ø. Uttrup pr. Ålborg
Sanden, Niels, Viseladegård, Gug
Seehusen, Peter, Rethwisch, Eutin, Tyskland
Sejerholt, Troels, Holtevej 3, Århus
Simonsen, Simon Morten, Flovtgård pr. Øsby
Sønergård, Aksel Rom, »Øster Hulsig«, Tollestrup pr. Vrå
Sørensen, Hans, Ralmsgård pr. Sig

Sørensen, Lars T., Assendrup pr. Ll. Skensved
Sørensen, Ole, Jyllandsgade 12, Horsens
Taglioni, Benny, Vigerslevvej 44, Valby
Terkildsen, Niels Jørgen, »Høvedsgården«, Tved, Holsted
Thaisen, Thomas Knudsen, Sct. Laurentievej 84, Skagen
Tind-Christensen, Jørgen, Niels Hansensvej 15, Svendborg
Trolle, Jørgen, Hostrups Allé 7, Esbjerg
Voigt, Arne, Løvstrupgård, Lem st.
Vølund, Ole, Håstrup, Fyn
Øster, Herluf, Brundby, Samsø
Østergaard, Kristian, »Vedstedgård«, Birkelse
Østergaard-Jensen, Ernst, Billumgårde pr. Billum
Østergaard-Hansen, Søren, Skulsballe pr. Vrigsted
Østergaard, Vagn Aage, Thomsensvej 9, Vejen